

TORTURA ÎN BANAT (1770-1776)

Eleonora Calincof

Tortura, folosită în justiție în numele legalității și al dreptății - căci aceasta constituie tema prezentei lucrări - înscrie una din cele mai înfiorătoare capitole din cartea de istorie a omenirii. Cititorul de azi, contemporan cu lupta pentru drepturile omului, cu greu își poate stăpâni un sentiment de firească înfiorare și revoltă atunci când parcurge file care evocă scene de tortură și cumplite pedepse, aplicate tocmai de cei ce aveau menirea de a face societatea mai bună și mai dreaptă.

Începuturile torturii se pierd undeva în negura timpurilor. Schingiuirea a apărut probabil pretutindeni acolo unde au avut loc primele confruntări între oameni, unde s-au dezvoltat formațiuni sociale organizate, în sânul cărora s-au înfiripat primitive forme justițiare. Se consideră că cele mai vechi torturi ar fi fost ordaliile, adică “proba cu apa”¹ și “proba cu focul”², dar în decursul veacurilor schingiuirea a luat forme tot mai diversificate. Se știe că ea a fost folosită de justiția greacă împotriva sclavilor, însă romanii au fost aceia care i-au dat un cadru legal, permițând și supunerea la cazne a cetățenilor liberi. Ulterior tortura a pătruns în justiția majorității țărilor europene, odată cu preluarea dreptului roman. În perioada cruciadelor (sec. XI-XIII-lea), în baza dreptului canonic și a dreptului roman, a avut loc torturarea cumplită a ereticilor, a cavalerilor templieri, a păgânilor și a altora, schingiuirile fiind înăsprite cu elemente noi, preluate de la otomanii cu care cruciații veniseră în contact. În acest timp puterea papalității a crescut nemăsurat, ducând la înființarea în secolul al XIII-lea a inchiziției, instituție juridică a bisericii catolice, care - în timp - s-a suprapus justiției laice într-o seamă de țări latine și germane, înscriind, mai ales datorită cumplitelor torturi aplicate, pagini sumbre în istoria acestora. Dacă inițial acțiunile inchiziției s-au îndreptat contra ereticilor, adică împotriva tuturor acelorora care i se opuneau, între aceștia numărându-se așa cum știm - și înțelepți ai timpului, începând cu secolul al XV-lea biserica a pornit o campanie asiduă de descoperire, întemnițare, schingiuire și condamnare la arderea pe rug a celor ce erau bănuși de “pact cu diavolul” și de “vrăjitorie”. Martirizarea acestora devenise un spectacol frecvent în secolul al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea în țările catolice sau aflate sub dominație catolică, majoritatea victimelor înregistrându-se în teritoriile de limba germană³.

Reforma lui Luther și Calvin nu a dus la eliminarea torturilor din justiție, procesele împotriva celor acuzați de vrăjitorie dezlănțuindu-se cu și mai multă furie sub oblăduirea bisericii reformate. Luther însuși, fiu de țărani germani, a crezut în vrăji și vrăjitoare. Jacob I al Angliei, protestant fanatic, a torturat și ucis în numele legii, mii de persoane în timpul războiului civil, iar în secolul al XVII-lea, tot în Anglia, cei acuzați de vrăjitorie au fost supuși la cele mai înfiorătoare torturi. Benedikt Carpzov din Leipzig, autoritate marcantă în rândul teologilor protestanți, autorul lucrării criminalistice *Practica nova rerum criminalium Imperialis, Saxonica in tres parte divisa*, Vitenverg, 1635, a recunoscut că el însuși a semnat 20.000 de condamnări la moarte în procese intentate vrăjitoarelor⁴.

În Rusia tortura avea vechi tradiții. Istoria a consemnat groaznicele schingiuri la care au fost supuși oamenii sub țarul Ivan I, în timpul său fiind elaborată și-o carte juridică care prevedea aplicarea torturii, apoi acțiunile crude ale lui Ivan al II-lea (cel Groaznic) sau cele ale lui Petru I⁵.

Nici Țările Române în evul mediu nu au fost străine de torturi înfiorătoare. Judecățile domnești condamnau uneori la morți chinuitoare și la acest capitol Vlad Țepeș și-a creat un trist renume, "tragerea în țepă" și alte cazuri umbrind faptele sale de arme⁶.

Tortura a fost larg aplicată și în Franța. Spre exemplificare, amintim că sub Henric al IV-lea, după anul 1609, au fost torturate și arse pe rug 600 de persoane acuzate de vrăjitorie. Tot acolo au avut loc și o serie de procese politice, cei acuzați fiind supuși la cazne de neînchipuit și în cele din urmă condamnați la moarte⁷.

În Ungaria ca și în Transilvania, încă târziu în secolul al XVIII-lea, în rândurile populației catolice și reformate, au avut loc procese împotriva vrăjitoarelor, cu aplicarea torturilor prevăzute de lege⁸.

Spațiul de care dispunem nu ne permite să prezentăm numeroasele instrumente și metode de tortură aplicate de diverse justiții europene în evul mediu, ne mulțumim doar să arătăm că cruzimea lor depășește orice închipuire, fie că se aplicau în țările latine, germane sau slave⁹.

Folosirea torturii în cadrul procedurii juridice și aplicarea unor pedepse torturante au fost susținute de o serie de scrieri juridice, din care amintim câteva care au stat la baza justiției din țările germane, dat fiind că în ele descoperim elemente ale legislației austriece de mai târziu, legislație aplicată și în Banat în secolul al XVIII-lea: *Maleus Maleficarum*, opera lui Jacob Sprenger și Heinrich Krämer (*Institoris*) (1489), *Codul penal din Bamberg, Bambergische Halsgerichtsordnung*, întocmit de Johann de Schwarzenberg și de episcopul George al III-lea de Bamberg (1507); *Codul penal branden-burghez (Brandenburgische Halsgerichtsordnung)*, elaborat de Jobst Gutknecht din Nürnberg (1516), *Constitutio Criminalis Carolina* (1521-1529), din timpul domniei lui Carol al V-lea sau *Praxis Criminalis*, bazat pe doctrinele faimosului demonolog din Leipzig, Benedict Carpzov (1656). Aceste legi, precum și altele, consacrau capitole întregi torturii, unele prezentând și imagini ale acestora¹⁰.

În Austria, la începutul secolului al XVIII-lea, împăratul Iosif I a emis în 1707 un cod penal care continua să statueze torturile în cadrul procedurii juridice, dar nu mai permitea arderea de vii decât a celor dovediți de “adevărată vrăjitorie”¹¹. Această lege juridică a rămas valabilă până în anul 1769, când împărăteasa Maria Tereza a emis un nou cod penal, care așa cum vom vedea, s-a aplicat și în Banat între anii 1770-1776. Înainte însă de a pune în discuție acest cod, trebuie să arătăm că spre sfârșitul secolului al XVII-lea, dar mai ales în secolul al XVIII-lea, odată cu impunerea tot mai puternică a gândirii raționaliste și a curentului iluminist au apărut glasuri care au cerut eliminarea torturii din procedura juridică. Orientarea spre mai multă omenie și rațiune a pătruns și în rândul justiției.

În Austria unde, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, puterea legislativă, executivă și judecătorească constituiau încă un tot unitar, reformismul terezian și iluminismul dominat de figura lui Iosif al II-lea și-au pus puternic amprenta pe întreaga politică statală. În justiție însă procesul spre modernitate - așa cum vom vedea în cele ce urmează - s-a desfășurat timid până în anul 1766.

Imediat după întronare (1740), Maria Tereza a emis câteva restricții imperiale prin care impunea judecarea cu mai mult discernământ a celor acuzați de vrăjitorii, interzicând și unele torturi. Din nefericire, tributară vechilor credințe în magie, ea nu excludea existența “adevăratelor vrăjitoare”¹².

Această atitudine contradictorie reflecta de fapt spiritul timpului și existența unor opinii diferite chiar în sânul Consiliului Aulic din Viena. În timp ce unii deveniseră simpatizanți ai ideilor iluministe și tratau toată chestiunea cu “vrăji” și “diavol” cu zâmbetul malițios voltairean, alții, dimpotrivă, rămăseseră credincioși întunecatului ev-mediu. Această duplicitate va fi caracteristica esențială a codului penal austriac din anul 1769, pus în aplicare în Banat din 1770.

Titlul acestui cod în original este *Constitutio criminalis Theresiana oder der Römisch = Kaiserl zu Hungarn und Böhheim u.u. Königl. Apost. Majestät Maria Theresia Erzherzogin zu Österrreich, u.u. peinliche Gerichtsordnung, Wien, 1769*¹³.

Legea a fost întocmită de o comisie aulică (*Hofkommission*), aflată sub președinția cavalerului Michael Johann, conte de Althann, și prin ea se urmărea unificarea procedurii juridice penale din diferitele țări și provincii aparținătoare imperiului. Față de vechile legislații ea aducea nou descrierea amănunțită a tuturor etapelor legate de instrumentarea cauzelor penale, stabilirea unor circumstanțe atenuante și agravate, instruirea detaliată a personalului juridic asupra procedurii pe care era obligat să o urmeze, modul de desfășurare a rechizitorului ș.a. În diverse paragrafe ale legii se atrăgea atenția asupra faptului că munca judecătorului era supusă unei mari răspunderi, ceea ce îl obliga pe acesta să analizeze faptele cu mult discernământ și clarviziune.

Apelul repetat la rațiune, limitarea torturii - așa cum vom vedea - numai la cazuri deosebit de grave, precum și alte prevederi înnoitoare, înscriu acest cod în

dera progresului, dimpotrivă, păstrarea unor elemente de natură mistică, menținerea torturii în cadrul procedurii juridice și prevederea aplicării unor pedepse torturante, sunt expresia conservatorismului unora din membrii comisiei aulice și imprimă documentului un caracter retrograd.

În rândurile ce urmează vom prezenta acele aspecte din Codul penal terezian - cum vom numi în continuare acest document - care se referă la torturi și la pedepse însoțite de mari suferințe fizice.

În articolul XXXVIII, paragraful 1, tortura este definită drept un mijloc de constrângere legal, prin care o persoană asupra căreia planează o gravă acuzație este forțată să-și recunoască vinovăția sau, dimpotrivă, este disculpată de orice învinuire¹⁴.

În continuare se arată că această metodă nu putea fi aplicată decât în cauzele penale care atrăgeau după sine o sentință de condamnare la moarte¹⁵.

Aceasta presupunea întocmirea unui dosar penal care să cuprindă suficiente "probe grave" împotriva inculpatului, mai puțin recunoașterea de către acesta a vinovăției sale. Prin această prevedere învinuitul era lăsat însă la dispoziția voinței arbitrare a judecătorului, întrucât acesta singur urma să stabilească care indicii puteau fi încadrate în rândul "probelor grave".

Codul penal stabilește faptele penale care puteau atrage după sine pedeapsa capitală și permiteau torturarea inculpatului, acestea fiind: *blasfemia*, dovedită cu probe materiale¹⁶, *producerea de pagube mari și crime prin farmece, vrăji sau magie neagră*, în care caz însă dosarele penale trebuiau întâi înaintate Consiliului Aulic și împărțesei, căci ele - se arată în lege - se bazau, de cele mai multe ori, pe indicii fanteziste¹⁷; cazurile de *les-majestate* și *trădare de parte*¹⁸, falsificarea monedelor¹⁹, și alte falsificări cu urmări deosebit de grave, ce atrăgeau după sine condamnarea la moarte²⁰. Torturați trebuiau și cei ce se făceau vinovați de fapte ce contraveneau moralei publice, aici încadrându-se cazurile de *bestialitate*, pedepsite cu arderea păcătosului, *pedofilia* și *sodomia*, acestea din urmă ducând la decapitarea vinovatului și arderea trupului neînsuflețit²¹. Se mai admitea torturarea celor acuzați de *incest*, care urmau să fie decapitați, precum și *infidelitatea conjugală* care ducea la distrugerea unei căsnicii, aceasta din urmă, dacă era bine dovedită, pedepsindu-se cu decapitarea²². Acuzația de *răpire a unei femei* sau *proxenitismul*, permiteau tortura numai dacă se adăuga și circumstanțe agravante, ce duceau la condamnarea la moarte²³. Se prevedea tortura pentru cazurile de *crimă, rănire și alte acțiuni criminale*, atunci când împotriva acuzatului se cumulau indicii serioase, exceptând *pruncuciderea*, unde ajungea simpla bănuială²⁴. În caz de *asasinat și crime cu arme*, tortura se aplica mai ales atunci când indiciile vizau indivizi suspecti, care duceau o viață de vagabondaj, care locuiau în zonele izolate sau zăboveau prin hățișurile pădurilor, care își pierdeau timpul prin cărciumi, apoi cei ce aveau legături cu bandele de tâlhari sau asupra cărora s-au găsit obiecte ale celor uciși, care au vândut sau donat asemenea obiecte sau care le-au preluat în

cunoștință de cauză, dar refuzau să trădeze sursa²⁵. În caz de *asasinat comandat*, putea fi torturată atât persoana bănuită de crimă, cât și cea care o comandase²⁶. Bănuiala de *crimă prin otrăvire* putea de asemenea să ducă la tortură²⁷. *Hojiile* erau aspru pedepsite, torturile fiind aplicate atunci când împotriva unui individ existau indicii serioase de vinovăție, iar el își nega fapta. De menționat că un furt a cărui valoare depășea suma de 25 de guldeni sau furturi repetate de mai mică valoare, atrăgeau după sine condamnarea la moarte prin spânzurare²⁸. *Tălăria la drumul mare* era pedepsită și ea cu moartea. În acest caz suspectul putea fi torturat dacă asupra sa se descopereau obiecte furate de la călători, dacă învinuitul nu putea arăta proveniența acelor obiecte sau un complice aflat sub tortură îi trăda numele²⁹. Chiar și cel bănuit de delapidare putea fi torturat, având în vedere că o sustragere care depășea suma de 150 de guldeni, atrăgea după sine condamnarea la moarte³⁰. Tortura se aplica și incendiatorului, atunci când existau indicii asupra vinovăției lui³¹. Codul penal prevedea tortura și în cazul unor acuzații de insultă, calomnie, scrisori injurioase, scrieri defăimătoare și altele de acest gen, mai ales atunci când erau îndreptate împotriva unor persoană de vază, a unor demnitari cu funcții înalte în stat etc³².

Până a se ajunge la tortură, judecătorul însărcinat cu elucidarea cazului era obligat să cerceteze toate piesele aflate la dosar și să cântărească cu luciditate valoarea lor incriminatorie, pentru a nu fi torturat un om nevinovat³³. În acest scop trebuia să se convingă că acuzația adusă avea o bază reală, că au fost ridicate corpurile delictive și că cele declarate de inculpat erau lipsite de orice suport. Concluzia la care trebuia să ajungă era aceea ce nu mai exista altă posibilitate de aflare a adevărului decât tortura și că materialele aflate la dosar ofereau suficiente "probe grave" pentru recurgerea la această metodă în vederea restabilirii corecte a faptelor.

Autorii Codului de procedură penală admit că nu puteau fi enunțate toate situațiile care făceau necesară torturarea suspectului, totuși sugerează câteva care acuzau fără dubiu pe făptaș, chiar dacă acesta refuza să-și recunoască vina. Spre exemplu, dacă la dosar exista deja declarația unui martor demn de încredere care a asistat la faptă, iar învinuitul se știe că a mai suferit o condamnare sau era cunoscut ca un om capabil oricând de un act de violență, de asemenea când individul, deși a fost surprins asupra faptului, ulterior a refuzat să-și recunoască vina, iar lucrurile nu au mai putut fi dovedite, când o persoană capabilă de crimă în ciuda faptului că s-a lăudat și a recunoscut în public că a comis un omor, dus în fața instanțelor juridice revine asupra celor spuse³⁴. Tortura putea fi aplicată și asupra unui individ împotriva căruia s-au cumulat din mai multe părți indicii de vinovăție. Spre exemplu, că a fost văzut la locul crimei sau în împrejurimi și era un recidivist sau o persoană cu renume prost, că înfățișarea sau obiectele sale aparținătoare corespundeau cu descrierile unor martori. Urmele lăsate în zăpadă nori sau praf, obiectele personale găsite la locul crimei, prezența unor răufăcător în societatea victimei, relațiile dușmănoase cu aceasta și amenințarea ei cu

moartea, precum și acuzația adusă de cineva care ulterior a decedat. Încercarea de a se ascunde, depunerea unor depoziții contradictorii ș.a, toate constituiau argumente în favoarea supunerii individului la tortură³⁵.

Chiar și în aceste situații suspectul trebuia anchetat în repetat rânduri, consemnându-se toate declarațiile sale. Dacă - în ciuda dovezilor care erau împotriva sa - el își susținea cu tărie nevinovăția, cercetările trebuiau continuate. Dacă nici acestea nu dădeau rezultate, judecătorul putea solicita Tribunalului Criminal dreptul de a supune pe individ la tortură, motivând cererea cu piesele de la dosar. Cu această ocazie el propunea și gradul de tortură la care individul în cauză să fie supus, durata torturilor și întrebările ce urmau să fie puse. În general - așa cum vom vedea - torturile aveau loc în reprize de câte 15 minute. Până la obținerea aprobării acestui demers, judecătorul nu avea dreptul să-l tortureze pe inculpat sau să-l amenințe pe acesta cu cazne³⁶. Fiecare denunț care atrăgea după sine tortura, trebuia să fie confirmat de doi martori și dacă declarațiile celui cercetat se dovedeau mai apropiate de adevăr decât acuzațiile aduse de martori, el nu mai putea fi supus la tortură³⁷.

Chiar și atunci când erau întrunite toate condițiile pentru trecerea la tortură, aceasta dovedindu-se în viziunea justiției de atunci, indispensabilă pentru aflarea adevărului, omul nu era imediat supus chinurilor. El trebuia întâi înspăimântat cu aplicarea torturii. Acest procedeu cunoscut sub numele de *Territion* sau *Înfricoșarea cu tortura*, cunoștea două etape: întâi individul era doar amenințat verbal, descriindu-i-se supliciile la care va fi supus, după care, dacă el continua să nu-și recunoască vinovăția, se trecea la faza următoare, care consta în simularea tuturor pregătirilor în vederea torturării sale. Astfel, inculpatul era scos din celula sa și dus în camera de tortură. Acolo el trebuia speriat în cel mai înalt grad, călăul punându-i în față instrumentele de schingiuire, torționarii prefăcându-se că trec la acțiune. Omul, îngrozit, era așezat pe masa de supliciu și i se aplicau chiar și instrumente de tortură fie cele pentru schingiuirea degetelor de la mâini, fie cele pentru sugrumarea brațelor. Tortura propriu-zisă nu trebuia însă să aibă loc. În acel moment inculpatul era din nou întrebat dacă își recunoaște vina, iar dacă continua să-și nege fapta comisă, era readus în celula sa, spunându-i-se că i s-a mai acordat un timp de gândire. Ancheta trebuia continuată apoi a doua zi și a treia zi³⁸.

Înfricoșarea cu tortura nu se aplica numai celor ce puteau fi condamnați la moarte, ci și în cauzele care atrăgeau două din pedepsele corporale grave cu circumstanțe agravante³⁹.

În ce privește instrumentele de tortură, acestea sunt prezentate în Codul penal printr-o serie de imagini, însoțite de texte în care se explica atât construcția lor, cât și modul lor de folosire.

Tortura propriu-zisă urma reguli foarte stricte și era de mai multe feluri:

Tortura de gradul I (Daumstock sau Daumschraube) consta în strivirea degetelor mari de la mâini. Această operație se realiza cu ajutorul unei menghine

formate din două bare de fier, având lungime de 6, 3/4 țoli vienezi și grosimea de jumătate de țol, legate lateral între ele prin două șuruburi. Aceste bare erau prevăzute cu cinci rânduri de dinți bonți care, atunci când plăcile erau apropiate prin strângerea șuruburilor, nu se suprapuneau, ci se îmbinau. În momentul în care se acționa, omul era așezat cu picioarele legate pe banca de tortură, fiind susținut lateral de ajutorul de călău. Degetele mari de la ambele mâini îi erau apoi fixate între cele două bare metalice, după care călăul apropia treptat aceste bare cu ajutorul unei chei înșurubate, strivind între ele prima falangă a celor două degete.

Această formă de tortură putea fi sau nu însoțită de lovirea instrumentului în timpul schingiurii⁴⁰:

Tortura de gradul II (Bind-oder Schnurung) consta în sugrumarea încheieturilor de la mâini cu o sfoară având grosimea de 3/4 țoli, împletită din 12 șiruri de fire. Această sfoară era prevăzută cu un ochi, care nu se afla chiar pe mijlocul acestuia, ci ușor într-o parte, plecând de la acest ochi, o parte a sforii era mai lungă, iar cealaltă mai scurtă, ambele capete terminându-se cu câte un mâner de lemn. În momentul torturării omul era așezat pe banca de tortură, picioarele îi erau legate cu o curea, brațele îi erau aduse în spate și împreunate cu dosul palmelor în afară (brațele puteau fi aduse și în față). Ochiul sforii era trecut printr-un cârlig fixat în podea în spatele celui ce urma să fie schingiuit, după care partea mai scurtă a sforii era dusă până la înălțimea brațelor acestuia și răsucită o dată în jurul încheieturii celor două mâini împreunate, după care ajungea până la călăul aflat în picioare în partea dreaptă din spatele torturatului. Ținând bine în mâini mânerul de lemn de la capătul sforii, el trăgea apoi cu putere până ce frânghia pătrundea în carne și sugruma încheieturile mâinilor. Ajutorul de călău, în acest timp, era îngenunchat în spatele torturatului, ținând fixate palmele acestuia și, pentru a-i mări durerea, le trăgea în jos.

Gradul II de tortură putea fi executat cu o singură răsucire a sforii în jurul încheieturilor cu două sau maxim cu trei. În ultimele două cazuri era folosită partea mai lungă a sforii, trăgându-se dinspre stânga⁴¹.

Tortura de gradul III (Folterung sau Aufzug in der Luft) consta în întinderea corpului prin atârnarea lui în aer. Pentru aceasta, torturatului, aflat în picioare, i se legau picioarele cu o curea, brațele îi erau duse în spate cu palmele în afară și apoi împreunate cu ajutorul unei frânghii puternice. În această legătură se fixa apoi un cârlig de la care pornea o frânghie foarte lungă, ce se înălța până la tavan, unde exista un scripete, de la care frânghia cobora până la o instalație de lemn prevăzută cu o roată. Răsucindu-se această roată, frânghia se înfășura pe o bară, iar corpul omului era înălțat în aer. Erau admise una, două sau maximum trei coborâri. Chinurile puteau fi mărite prin atârnarea de picioare a unei greutăți de 25 pfunzi sau a uneia de 46 pfunzi, prin accelerarea vitezei de înălțare și prin lovirea frânghiei⁴².

Cizma spaniolă (Spanische Stiefel sau Beinschraube) era folosită pentru schingiuirea picioarelor, însă această metodă - așa cum se atrage atenția în Codul

de procedură penală - nu constituia un grad de tortură aparte, ci trebuia folosită numai în locul uneia din cele trei tipuri de torturi descrise mai sus, anume atunci când aceasta nu putea fi aplicată din diverse motive.

Instrumentul de tortură consta dintr-o placă de fier dreaptă, lungă de 8 1/2 țoli și lată de 3/8 țoli, apoi dintr-o altă placă având aceeași dimensiune, dar care lua forma unui semicerc. Aceste plăci erau prevăzute cu dinți de 1/8 țoli sau cu lame și puteau fi unite lateral prin două șuruburi. Individul ce urma să fie torturat era așezat pe un scaun cu spătar, cu piciorul drept ridicat pe un scăunel. Un ajutor de călău, aflat în spatele său, îi fixa trunchiul și brațele. Călăul, aflat în fața torturatului, aplica pe piciorul acestuia, imediat sub genunchi, cele două plăci de fier dințate, cea dreaptă pe spatele membrului, cealaltă pe partea din față a acestuia, unindu-le lateral pe ambele părți prin șuruburi lungi. Cel de-al doilea ajutor de călău îngenunchea în partea dreaptă a torturatului, fixând cu mâna stângă piciorul schingiuit, iar cu dreapta sprijinind instrumentul de tortură. Călăul susținea și el cu mâna stângă plăcile, pe care le apropia treptat una de alta, mânuind cu mâna dreaptă o cheie înșurubată. El acționa când pe latura stângă, când pe cea dreaptă, strângând tot mai mult piciorul aflat între plăci, până ce dinții acestora pătrundeau în carnea torturatului⁴³.

Existau provincii ale imperiului unde torturile erau asprite. Spre exemplu, același Cod de procedură penală prevedea ca în Boemia cizmele spaniole să se aplice la ambele picioare, respectivele plăci de fier dințate să aibă dimensiuni mult mai mari, astfel încât să rănească picioarele de la fluier până la genunchi. Plusul de supliciu aplicat acolo se constată și la tortura de gradul II, dat fiind că brațele, întinse de data aceasta în față, erau sugrumate prin numeroase gâtuirii, ce porneau de la încheietura mâinilor ajungând până la coate. Tot în Boemia se mai practica și gradul IV de tortură, constând din *întinderea corpului pe o scară*. Torturatul era fixat de aceasta cu mâinile ridicate în sus. Picioarele erau legate împreună cu o frânghie ce cobora până la baza scării, rotindu-se pe o bară. Atunci când această bară era răsucită de torționat, frânghia se înfățișa în jurul acesteia, trăgând în jos corpul omului țintuit pe scară. Această tortură era înăsprită prin arderea părților laterale ale pieptului cu un mănunchi de lumânări, legate împreună, pentru a mări raza de acțiune a focului⁴⁴.

După cum s-a amintit deja, în acest Cod penal se atrage în repetate rânduri atenția asupra faptului că decizia de a supune un om la tortură constituia un act de mare responsabilitate. Având în vedere diversitatea împrejurărilor, o serie de aspecte depindeau de "judecata înțeleaptă a judecătorului", de conștiința sa. Această responsabilitate, se spune în document, începea chiar din momentul în care trebuia să decidă dacă cel în cauză trebuia doar amenințat cu torturarea sau supus cu adevărat chinurilor. Tot el hotăra la câte grade de tortură să fie supus individul, care să fie durata acestora și cât de departe să se meargă cu producerea chinurilor, căci existau "torturi grele" și "torturi ușoare". Pentru aceasta trebuia să cântărească bine gravitatea faptelor comise de inculpat,

periculozitatea individului, forța sa fizică, starea sa de sănătate, vârsta, sexul ș.a.m.d. În principiu, era sfătuit să nu decidă pentru aplicarea tuturor gradelor de tortură decât în cauze penale deosebit de grave, săvârșite de persoane pe care le aprecia ca foarte periculoase și care, în caz de dovedire a vinovăției, urmau să fie condamnate la moarte. Oricum, era la latitudinea sa dacă torturarea se desfășura obișnuit sau se acționa pentru sporirea suferințelor. El era cel care hotăra dacă în timpul strivirii degetelor supliciile erau mărite prin lovirea menghinei, dacă sugrumarea încheieturilor de la brațe se făcea cu una, două sau trei rânduri de frânghie, dacă înălțarea corpului era însoțită de mărirea vitezei sau de lovirea frânghiei în timp ce omul atârna în aer. În sfârșit, tot el stabilea dacă trebuia înlocuit unul din gradele de tortură prin *cizma spaniolă*. În cazul torturării unei femei putea opta între aplicarea doar a unui singur grad de tortură, anume strivirea degetelor ori sugrumarea brațelor, sau - după caz - să o supună la ambele cazne⁴⁵.

Documentul prevede și cazuri în care schingiuirea era interzisă. Între cei ce nu puteau fi torturați se numărau persoanele cu funcții și demnități înalte în stat, nobilii, medicii și alte categorii sociale privilegiate, exceptând faptul că aceștia se făceau vinovați de les-maiestate, de trădare de țară sau de alte fapte deosebit de grave⁴⁶. Scutiți de torturi erau și minorii sub 14 ani, aceștia putând doar să fie amenințați cu cazne sau bătuți cu nuiiele. În ce privește bătrânii de peste 60 de ani, supunerea lor la tortură depindea de aprecierea pe care o făcea judecătorul asupra vigorii lor fizice. Indivizii bolnavi sau grav răniți nu trebuiau să fie torturați mai mult decât ar fi putut suporta, de preferat fiind însă să fie doar amenințați cu aceasta. Femeile gravide erau scutite de supliciu numai până la nașterea copilului, după care puteau fi “torturate ușor”. Bolnavii mintali, pe declarațiile cărora nu se putea pune bază, erau și ei scutiți de cazne, ca și surdo-mușii, care, prin infirmitatea lor, erau în imposibilitate să facă mărturisiri⁴⁷.

În ce privește organizarea procesului de tortură, regulamentul prevedea ca torturile să se execute numai în cursul dimineții, pe stomacul gol. Cele ce aveau loc după-masă constituiau cazuri de excepție. O altă regulă era aceea că omul nu putea fi căznit decât în zilele de lucru⁴⁸. Torturarea se făcea în prezența judecătorului (*Richter*) și a altor doi reprezentanți ai justiției, toți având dreptul de a-l ancheta pe inculpat. Ei erau asistați de un grefier (*Gerichtsschreiber*) care era obligat să înregistreze în scris întreaga desfășurare a acțiunii, gradele de tortură aplicate, cum au fost acestea executate, dacă a fost respectată durata prescrisă, întrebările care au fost puse, răspunsurile date de torturatul aflat sub chinuri. Mai mult, el era obligat să consemneze și cele mai mici reacții verbale și fizice ale schingiuitului, modul în care a suportat clipă de clipă durerile ș.a.m.d. În mod obligatoriu trebuia să fie de față un medic curant și un chirurg, iar dacă acest lucru nu era posibil, cel puțin un chirurg. Respectivii aveau obligația să oprească supliciu atunci când considerau că era periclitată viața individului și să-i dea primul ajutor după aceea⁴⁹.

În dimineața când urma să aibă loc tortura, judecătorul și însoțitorii săi intrau în celula înmormântatului, având o ultimă discuție cu acesta. Instrucțiunile prevedeau că oamenii legii să adopte un ton de blândețe, să-i atragă atenția individului asupra gravității acuzațiilor ce planează asupra sa și să-i arate că dacă nu face mărturisiri de bunăvoie, va fi supus la tortură. În cazul în care omul, speriat, își recunoștea vina, în mod firesc tortura nu mai era necesară. Dacă el în schimb persista în declarațiile apreciate ca mincinoase, atunci era chemat călăul (*Freymann* sau *Scharfrichter*) și ajutoarele sale, care îl duceau pe inculpat până în camera de tortură. Aceasta trebuia deja pregătită în prealabil și bine iluminată de lumânări. Instrumentele de tortură erau apoi înfățișate din nou omului și i se cerea pentru ultima dată să-și recunoască vina pentru a evita cauzele. Dacă acest ultim demers rămânea fără rezultat, începea torturarea propriu-zisă a individului⁵⁰.

Legea interzicea orice acțiune arbitrară sau abuzivă în aplicarea torturilor. Era admisă numai executarea gradelor de tortură stabilite de instanțele juridice în prealabil. Ele se executau - în general - toate în aceeași zi, unul după altul, durau exact atât cât fusese fixat în documente, iar la aplicarea lor trebuiau respectate cu strictețe toate instrucțiunile⁵¹. Nu erau admise torturi folosite în alte țări⁵², chinuirea peste durata prescrisă, iar călăul și ajutoarele sale nu aveau voie să-și piardă cumpătul și să se dea la cele mai groaznice metode de schinguire pentru a stoarce cu orice preț adevărul. Ei trebuiau să respecte ordinele judecătorului, care răspundea de întreaga operațiune și care - în cunoștință de cauză - le indica ce tip de tortură trebuia aplicată, cât timp etc. Dacă cei de față își pierdeau măsura la tortură, erau pasibili de pedeapsă, înlocuiți și obligați să plătească o amendă în folosul torturatului⁵³. Cel puțin așa prevedea Codul penal, dar nu cunoaștem un asemenea caz. Cert este doar că la acest punct legea, ușor umanizată, încerca să oprească abuzurile și declanșarea animalică a torționarilor. Dar cine putea ști cu adevărat ce s-a petrecut în acele încăperi întunecate, fără ferestre, la lumina palidă a lumânărilor?

Codul mai prevedea ca în timpul torturii cei de față să fie cu atenția concentrată asupra torturatului, să nu se îndepărteze sau să fie preocupați de alte lucrări⁵⁴. Întrebările ce se puneau individului în timpul supliciului trebuiau să fie deja stabilite scriptic anterior și nu improvizate la fața locului, căci era necesar ca ele să fie concise, clare și la obiect⁵⁵. În general - după cum reiese din documentele cercetate - acestea erau următoarele: recunoaște crima înfăptuită? A acționat singur? Cine au fost complicii săi? Când a acționat? Unde a acționat? Cum s-au desfășurat faptele?

Adesea torturatul, pentru a opri chinurile insuportabile, făcea mărturisiri deja în timpul primului grad de tortură, pentru ca apoi, după ce instrumentul de tortură a fost îndepărtat sau, mai târziu, în celulă, să renege totul. În asemenea situații el era readus în camera de tortură, i se aplica din nou respectivul instrument peste degetele rănire, iar cauza era dusă până la capăt, indiferent că

își recunoștea de-acum vina și promitea să nu revină asupra ei. Abia după aceea se considera valabilă declarația sa și nu se mai trecea la aplicarea celorlalte grade de tortură. Dacă omul a rezistat la un grad de tortură și chiar la două, dar din cauza durerilor îngrozitoare ajungea să facă mărturisiri în timp ce i se aplica gradul următor, pentru ca apoi, imediat ce schingiuirea era oprită el recunoscându-și vinovăția, revenit în celulă să conteste cele declarate, nu mai era supus la gradele de tortură deja suportate, ci doar la cel întrerupt, indiferent că își recunoștea din nou vina⁵⁶.

Foarte des torturatul în timpul schingiuirii oscila mereu între negarea și recunoașterea vinovăției sale pentru a câștiga timp, pentru a opri suferințele. Alteori începea să vorbească fără șir, incoerent sau își recunoștea alte vini, dar nu și fapta de care era acuzat. În toate aceste situații legea prevedea continuarea torturii⁵⁷.

Imediat după încetarea caznelor, omul era dus în celula sa, unde primea îngrijiri medicale. După două-trei zile era transportat la judecătorie și în prezența celor care au participat la supliciuul său, lua la cunoștință de conținutul celor consemnate de grefier. Ancheta se considera încheiată și vinovăția sa dovedită dacă recunoștea ca adevărate mărturisirile făcute sub tortură în caz contrar cercetările fiind reluate⁵⁸. În general, cei care au suportat toate gradele de tortură, după ce și-au recunoscut vina și apoi au renegat-o în repetate rânduri nu mai erau supuși la alte cazne. Excepțiile le constituiau doar cazurile deosebit de grave. În ce privește indivizii care, pe parcursul a trei grade de tortură, și-au susținut cu consecvență nevinovăția, legea prevedea înaintarea dosarelor la Tribunalul Criminal, acolo urmând să se stabilească dacă prezumția de nevinovăție era reală sau dacă omul mai trebuia să fie încă o dată torturat. Aplicarea unui nou rând de torturi presupunea o nouă hotărâre judecătorească⁵⁹.

Un individ nu putea fi supus decât la trei reprize de torturi, bineînțeles, suportând de fiecare dată toate gradele de cazne prescrise. Cel care a trecut de trei ori prin acest coșmar, susținându-și până la capăt vinovăția sau recunoscându-se vinovat numai cât se afla sub tortură, revenind însă mereu asupra acestor declarații, era eliberat. Autoritățile considerau că prin cumplitele suferințe îndurate a fost suficient de pedepsit, chiar dacă a comis crima de care fusese acuzat. În situația în care omul torturat fusese într-adevăr nevinovat, el *nu trebuia să se considere neîndreptățit*, căci - se susține în Codul penal - asemenea decizii de anchetare sub tortură se luau numai în cazuri exteme de grave, de care el nu putea fi străin. În consecință era obligat să plătească cheltuielile de judecată provocate de cercetarea cauzei⁶⁰. Tot cu privire la acei indivizi, a căror vinovăție nu a putut fi dovedită nici după trei rânduri de torturi, fiind deosebit de rezistenți și îndârjiți, dar care intrau în categoria vinovaților nedovediți, care puși în libertate ar fi constituit un pericol social, legea prevedea condamnarea lor la diferite pedepse sau, în cazul cetățenilor străini, expulzarea din imperiu⁶¹.

Articolul VI al Codului Penal terezian tratează problema pedepselor. În sensul îngust al cuvântului și în concepția juriștilor din secolul al XVIII-lea,

acestea nu se încadrau în capitolul “torturi”, întrucât nu făceau parte din procedura de anchetare juridică bazată pe aflarea adevărului prin provocarea durerii fizice; în sensul mai larg al cuvântului și în viziunea omului modern, apreciem că unele din acestea pot face obiectul prezentului material, dat fiind că o seamă de pedepse acordate în acele vremuri erau însoțire de mari suferințe și ispășite în condiții torturante.

Codul penal terezian distinge *pedepse corporale (Leibstraffen)* și *pedepse capitale (Lebensstraffen)*, unele însoțite de cazne înfiorătoare.

În rândul *pedepselor corporale* erau incluse, în primul rând, pedepsele care provocau direct durerea fizică, în al doilea rând, cele care obligau omul la executarea unor lucrări publice sau la grele munci la fortificații, în al treilea rând, cele care prevedeau expunerea rușinoasă a omului în public, și în sfârșit, pedepsele ce limitau libertatea de mișcare a individului, obligându-l să-și continue existența, adesea pe viață, în temnițele sinistre ale timpului, în condiții torturante⁶².

Dintre cele care provocau direct suferințe corporale sunt amintite întâi *biciuirea și loviturile de nuiete*⁶³. Dat fiind că acestea erau considerate pedepse umilitoare, codul interzicea aplicarea lor asupra cetățenilor creștini crescuți în partea locului sau stabiliți acolo de cel puțin zece ani, oameni care în tot acest timp au avut o comportare exemplară. În cazul în care o asemenea persoană respectabilă trebuia să sufere una din aceste pedepse, Tribunalul Criminal sau Tribunalul Superior avea obligația să o înlocuiască cu închisoarea. De această derogare nu se bucurau și evreii. Trebuie arătat că biciuirea și loviturile de nuiete nu se aplicau numai celor care au fost condamnați la aceste pedepse, ci și indivizilor considerați deosebit de periculoși, condamnați la pedepse mult mai grave, biciuirea urmărind înăsprirea pedepsei propriu-zise. Spre exemplu, ele erau aplicate și celor exilați pe vecie din imperiu. Codul interzicea în mod expres otrăvirea nuietelor sau sporirea acestor pedepse prin alte mijloace.

Loviturile cu gârbaciul sau cu bâta⁶⁴ constituiau o altă categorie de pedepse corporale, ce se aplicau de regulă supușilor datornici, imediat după arestarea lor sau ulterior, la părăsirea temniței. Ele erau considerate și ca metode de tortură pentru a forța un individ aflat sub cercetare juridică să facă mărturisiri. De asemenea, se aplicau și atunci când cel anchetat manifesta o atitudine necuviincioasă față de anchetator. În sfârșit, loviturile cu gârbaciul sau cu bâta erau admise și în cazul unor condamnați la închisoare, la munci publice și altele de acest gen, pentru înăsprirea pedepsei lor. În acest caz bătăile se puteau aplica la începutul detenției, în timpul acesteia sau la sfârșitul ei, în interiorul temniței sau într-un loc public.

*Însemnarea corpului prin ardere*⁶⁵ era o pedeapsă corporală aplicată indivizilor expulzați din imperiu în urma săvârșirii unor fapte penale deosebit de grave sau provocării unor pagube mari comunității. Prin această măsură ei puteau fi recunoscuți în cazul în care reveneau legal în țară. Semnul consta într-un “R”,

la care se adăuga primele două litere ale provinciei. El se putea aplica numai pe spate, imprimarea sa pe frunte sau pe obraji fiind interzisă. Pentru ca semnul să se mențină, locul trebuia din timp în timp frecat cu pulbere, cel în cauză fiind reținut cel puțin opt zile în închisoare după refacerea semnului.

Una din cele mai înspăimântătoare pedepse corporale consta în *ciuntirea membrelor*⁶⁶, tăierea mâinii, a degetelor și a altor părți din brațe. Legea permitea aplicarea acestei pedepse numai asupra unui condamnat la moarte și doar ca măsură de înăsprire a pedepsei. Era interzisă mutilarea celor care rămăneau în viață, adică a celor ce sufereau doar o condamnare temporară. Se avea în vedere faptul că aceștia reveneau în viața publică, putând deveni elemente sociale active.

Dacă pedepsele executate la diverse lucrări publice nu se încadrează în rândurile torturilor, în schimb cele executate la lucrările de fortificație aveau loc în condiții chinuitoare, indivizii muncind în “lanțuri și fiare”. Legea interzicea condamnarea la muncă de vâslaş sau la cea de minerit⁶⁷.

Prin așa-numitele *pedepse rușinoase (Schandstraffen)*⁶⁸ se înțelegeau diferitele modalități de expunere a condamnatul în locuri publice. Acestea aveau loc în fața bisericilor, pe scene improvizate sau la stâlpul infamiei, adesea omului atârându-i-se pe piept obiectele furate sau o tablă pe care erau înșirate în scris fărâdelegile făptuite. El mai putea fi expus închis în așa-zisa “cușcă a nebunului” (*Narrenhäusel*).

Expunerea în public trebuia prevăzută în sentința de condamnare, mai ales în cazul celor expulzați din țară pentru fărâdelegile lor, respectivii putând fi astfel mai ușor recunoscuți în cazul în care ar fi încercat să revină în țară. Codul însă prevedea că trebuia evitată arătarea publică a indivizilor recuperabili, căci expunerea lor batjocorii și bătăii de joc a mulțimii ar îngreuna mult reintegrarea lor ulterioară în societate.

În ce privește *privarea de libertate în temnițele timpului*⁶⁹, Codul penal prevedea ca atât cea pe timp limitat, cât și cea pe viață, să poată fi înăspriță, adică individul să fie supus și unor forme de tortură suplimentară. El putea să-și execute pedeapsa fixat în lanțuri grele, putea fi supus unei continue înfometări (*schmale Atzung*) să fie privat de pâine și apă în anumite zile, de asemenea - așa cum s-a arătat - putea fi biciuit la intrarea în temniță, la anumite intervale în timpul executării pedepsei sau la părăsirea închisorii.

În afară de pedepsele amintite mai sus, legea mai prevedea și altele, cum ar fi: expulzarea, amenzile și confiscarea averii⁷⁰. Ne mulțumim doar să le amintim, întrucât ele nu se încadrează în tematica prezentei lucrări.

Articolul V al Codului penal tratează pe larg problema *pedepsei capitale*, care, așa cum, vom vedea, era adesea însoțită de diverse forme de torturi, cu scopul, clar exprimat de a face moartea mai înspăimântătoare. Documentul distinge două categorii de pedepse capitale: *mai aspre (härtere Lebensstrafen)* și *mai blânde (gelindere oder gemeine Todesstrafen)*.

În rândul *pedepselor capitale aspre* se citează *arderea de viu* (*Feuer*), *tragerea pe roată* (*Rad*) și *tăierea corpului în patru părți* (*Vertheilung*). Acestea se aplicau numai în cazul unor *crime deosebit de grave*⁷¹.

Pedepsele capitale mai blânde, considerate pedepse comune sau obișnuite erau *decapitarea cu securea* (*Schwert*) și *spânzurarea* (*Strang*) și se aplicau celor ce se făcuseră vinovați de *crime grave*⁷².

Atât pedepsele capitale aspre, cât și cele blânde puteau fi înăsprite (*Straffverschärfung*) prin diverse forme de torturi, aplicate înainte de executarea pedepsei cu moartea; de asemenea, așa cum vom vedea, ele puteau fi și “îmblânzite”.

În rândurile ce urmează ne vom ocupa de fiecare din aceste forme de execuție în parte.

*Arderea de viu*⁷³ a celui condamnat avea loc pe un rug înălțat într-un loc public. Legea prevedea ca cenușa corpului decedatului să fie apoi aruncată într-o apă curgătoare sau răspândită în aer. Pedepsa putea fi ușurată prin decapitarea sau spânzurarea osânditului înainte de arderea trupului acestuia. În acest din urmă caz, din mijlocul rugului se înălța o spânzurătoare care pune capăt vieții sale înainte de înălțarea flăcărilor.

*Tragerea pe roată*⁷⁴ consta în frângerea cu roata a trupului celui osândit la moarte ea putând fi executată fie de jos în sus, fie de sus în jos. Prima formă, adică cea de jos, era considerată o modalitate de aspirare a suferințelor, întrucât omul nu deceda imediat, ci era supus unor chinuri înspăimântătoare. Roata zdrobea întâi picioarele, după aceea întregul corp de jos în sus. Tortura de sus în jos era mai blândă, ea provocând aproape imediat moartea individului, căci roata izbea întâi gâtul, apoi inima și după aceea următoarele membre și restul corpului. Trupurile neînsuflite erau apoi împletite pe roată, iar în cazul când osânditul se făcuse vinovat de hoție, deasupra roții era înălțată o spânzurătoare cu o funie atârând, simbol al faptei rușinoase săvârșite.

Atât arderea de viu, adică fără prealabilă decapitare sau spânzurare, ca și frângerea corpului cu roata de jos în sus, erau considerate pedepse deosebit de grave și presupuneau o aprobare specială a forurilor juridice superioare⁷⁵.

*Tăierea corpului în patru părți*⁷⁶ se executa pe viu, la locul execuției, după care fiecare parte a corpului era atârnată de câte o spânzurătoare și expusă pe patru străzi pentru a provoca groaza în populație. Această pedeapsă putea și ea să fie ușurată prin prealabila decapitare a condamnatului. În cazurile foarte grave, cum ar fi, de exemplu, trădarea de patrie, les-maiestate, uciderea unei femei gravide ș.a. pedeapsa putea fi agravată. Legea prevedea să i se smulgă inima și să i se zdrobească fața și abia apoi să se treacă la ciopârțirea trupului. Părțile de leșuri trebuiau să fie expuse pe străzi, împreună cu capul, inima și mâna dreaptă⁷⁷.

În ce privește obișnuitele pedepse capitale, acestea erau, așa cum am arătat deja, *decapitarea cu securea* și *spânzurarea*. În document se atrage însă

atenția că era interzisă spânzurarea femeilor, această pedeapsă fiind înlocuită prin decapitare⁷⁸.

Pedepsele capitale, atât cele obișnuite, cât și cele asprite puteau fi precedate de torturi. Între acestea legea permitea *smulgerea unor părți din corp cu cleștele înroșit (glühender Zangeriss) tăierea unor părți din corp (Riemenschneidung), târârea de cal a osânditului până la locul execuției (Ausschleifung) smulgerea limbii (Zungenausreissung) smulgerea unor bucăți din piept (Ausreissung der Brüste) ș.a.*⁷⁹.

Scopul acestor torturi era diferit de al celor aplicate în cursul anchetelor penale, ele neurmărind aflarea adevărului, ci chinuirea osândiților înainte de a le lua viața.

Iată cum se exemplifica în codul penal o condamnare la moarte înăsprită de torturi: cel osândit trebuia întâi plimbat prin localitate închis într-o căruță înaltă. Într-un prim loc urma să i se ciupească partea dreaptă a pieptului cu cleștele înroșit, în alt loc să i se taie o bucată din partea stângă a spatelui, în cel de-al treilea loc să fie ciupit în partea stângă a pieptului cu cleștele înroșit, în al patrulea loc să i se taie o bucată din partea dreaptă a spatelui, apoi, în cele din urmă să fie pus pe o scândură și dus la locul de execuție, unde să i se taie întâi mâna dreaptă și abia apoi să aibă loc decapitarea⁸⁰.

Cruzimea legii, nu era stopată nici de moartea nenorocitului, căci adesea, ea continua să se repercuteze și asupra corpului neînsuflețit. Așa cum am arătat, se prevedea ca trupul decapitatului, dacă era al unui bărbat, să fie împletit pe o roată și expus privirilor, iar capul și mâna femeii, după ce corpul acesteia a fost îngropat sub locul de execuție “să fie și ele fixate de o roată”⁸¹.

Legea prevedea, de exemplu, că dacă osânditul era condamnat la moarte pentru jefuirea unei biserici, trebuia întâi transportat până acolo într-o căruță înaltă și în fața lăcașului sfânt să i se ciupească carnea de pe piept cu cleștele înroșit și abia după aceea să fie dus la locul de execuție și ars⁸².

Pedeapsa mai putea fi înăsprită prin târârea de un cal a condamnatului până la locul de execuție, iar acolo să i se smulgă limba înainte de a i se lua viața⁸³, sau să i se smulgă ambele părți ale pieptului cu cleștele înroșit⁸⁴.

Chiar și celui condamnat la executarea prin tragerea pe roată de sus în jos, care presupunea o scurtare a caznelor, i se putea amplifica chinurile înainte de moarte. Legea indica să fie transportat până la un loc pe care îl indica justiția, unde să i se smulgă cu cleștele partea dreaptă a pieptului și abia după aceea la locul de execuție propriu-zis⁸⁵.

Codul penal se dovedea neîndurător cu cei a căror crimă era însoțită de furt ea urmărindu-i și pe osândiții la moarte prin tragerea pe roată cu mâna ei lungă. Simbolica spânzurătoare cu funia atârânăndă trebuia să amintească tuturor trecătorilor că în acel loc fusese pedepsit un tâlhar. Ea trebuia înălțată deasupra corpurilor neînsuflețite împletite pe roată, cât și a capului fixat într-o țepă a celui decapitat, uneori alături de mâna dreaptă care comisese rușinoasa fărădelege⁸⁶.

Codul penal terezian interzicea pe viitor alte forme de condamnare la moarte, în general neobișnuite în imperiu, cum ar fi, spre exemplu, *încarea* (*das Ertränken*), *jupuirea* (*das Schinden*), *îngroparea de viu* (*das lebendige Vergraben*), *tragerea în țepă de viu* (*das lebendige Pfählen*) ca și *tăierea în patru și tragerea pe roată a femeilor*. Țepa putea fi folosită numai în cazuri excepționale, cum ar fi trădarea de patrie și participarea la o răscoală⁸⁷.

Codul de procedură penală terezian s-a aplicat cu strictețe în Banat. Aceasta reiese dintr-o serie de documente aflate în păstrare la Filiala Arhivelor Statului din Timișoara⁸⁸, cu precădere din registrele de procese verbale ale comisiei de judecată care funcționa în cadrul Administrației Provinciale Imperiale a Banatului⁸⁹, for suprem juridic în această provincie. Această comisie era formată dintr-un număr variabil de consilieri ai Administrației, avându-l în frunte pe însuși președintele Banatului⁹⁰. Unele date despre aplicarea torturii și a unor pedepse în Banat s-au obținut și din fondul de documente ale Comandamentului General Bănățean⁹¹, cu mențiunea însă că militarii nu se aflau sub jurisdicția Codului penal terezian, ci - așa cum se arăta în acest document la articolul XVIII, paragraf 1 - sub cel al instanțelor de judecată militară, stabilite prin normele din 31 decembrie 1762, care de asemenea, prevedeau tortura și pedepse torturante. Cele două instanțe juridice, Administrația Provincială și Comandamentul General Bănățean, se informau reciproc pentru rezolvarea unor cazuri ce vizau atât teritoriul cameral cât și pe cel grăniceresc și nu rare erau cazurile de colaborare între cele două instituții.

Tribunalul Provincial din Timișoara raporta comisiei juridice din cadrul Administrației Provinciale asupra cauzelor dezbătute și a sentințelor pronunțate, iar comisia, în calitate de instanță superioară, valida hotărârile acestuia sau, după caz putea comuta pedepsele.

Până la punerea în aplicare a Codului penal terezian, adică înainte de 1770, în Banat inculpatul putea fi supus și la patru grade de tortură. Spre exemplu, la 29 octombrie 1769 Tribunalul Provincial din Timișoara înaintează Administrației Provinciale dosarul privind cauza lui Petru Rașovan, originar din Țara Românească, stabilit în comuna Cacova⁹² de peste patru ani, căsătorit, tată a doi copii, bănuț de a fi fost părtaș la crimă și tâlhărie contra negustorului Puga din districtul Vârșeț și de a fi intenționat să intre în tovărășia tâlharului grațiat Ianetie. Tribunalul propune condamnarea lui la un an de muncă silnică la lucrări publice, "în lanțuri și fiare", apoi expulzarea sa pe vecie. Comisia nu este de acord cu această sentință, întrucât individul era bănuț de fapte grave și ordonă să se continue interogatoriul, aplicându-se patru grade de tortură, anume; strivirea degetelor, sugrumarea încheieturilor de la mâini, cizma spaniolă și întinderea corpului prin atârănarea sa în aer, "cu obișnuitele coborâri"⁹³.

Începând cu anul 1770 se respectă prevederile Codului penal terezian. În rândurile ce urmează vom prezenta câteva exemple de cazuri de tortură aplicate în Banat în baza noii legi.

La 20 ianuarie 1770 un cetățean din comuna Felnac (districtul Timișora)⁹⁴, acuzat de furt de cai, refuză să-și recunoască vina, fapt pentru care Tribunalul Provincial propune comisiei juridice ca individul să fie supus la două grade de tortură, anume strivirea degetelor de la mâini și sugrumarea încheieturilor, fiecare grad de tortură să dureze câte 15 minute și în acest timp să fie întrebat: “dacă a furat caii, când, sub ce formă, din ce comună, din ce loc și în a cărui tovărășie?” Dacă recunoaște faptele, să se mai întrebe “dacă atunci au furat mai mulți cai și câți?” Comisia a aprobat această propunere⁹⁵.

Mihai Marincu, originar din Făget, stabilit în comuna Margina (districtul Lugoj) a fost acuzat de furtul unui cal, iar comisia juridică a Administrației Provinciale, la 3 februarie 1770, aprobă propunerea Tribunalului Provincial de a-l supune pe suspect la gradul I și II de tortură, câte 15 minute fiecare, “cu obișnuitele pauze” și dispune ca acesta să fie întrebat “dacă a furat el calul vândut, când, unde, cum și sub ce formă?”⁹⁶.

În ședința Comisiei de judecată din 12 mai 1770, o femeie bănuită de furt, este și ea condamnată la gradul I și II de tortură⁹⁷.

Tribunalul Provincial înaintează la 2 ianuarie 1773 comisiei juridice dosarul cauzei privind pe doi supuși din comuna Ghilad (districtul Timișoara), acuzați de furt de cai de la niște contribuabili din comuna apropiată, Ofsenița. Pentru faptele lor au fost întemnițați și “supuși unor forme înăsprite de detenție”. În vederea aflării adevărului se propune și se aprobă de comisia juridică supunerea lor la trei grade de tortură, anume gradul I, strivirea degetelor, gradul II, sugrumarea încheieturilor și aplicarea cizmei spaniole, fiecare câte 15 minute. Ei vor trebui să răspundă la întrebările: dacă au furat trei cai în valoare de 51 de guldeni, unde, când, cum și în tovărășia cui⁹⁸?

La 9 februarie 1773 comisia juridică a Administrației Provinciale aprobă ca Vasile Covaci, originar din Transilvania și stabilit în comuna Ghilad, Pau Jebelan zis Pau Gugu din Jebel și Vasa Raicovici din Gaiu Mic (ambele localități în districtul Ciacova) să fie supuși la trei grade de tortură, anume la gradul I, strivirea degetelor, gradul II, sugrumarea încheieturilor, și gradul III, întinderea corpului prin atârnarea sa în aer, ultima tortură urmând să fie înăsprită prin atârnarea la cea de-a doua înălțare a greutateii de 25 de funzi, iar la cea de-a treia a celei de 46 funzi. Cei trei erau acuzați de a fi tâlhărit și maltratată pe cnezul Petru din Banloc (districtul Ciacova) și de a fi participat la uciderea funcționarului sătesc Pau Novac, în cârdășie cu alți locuitori din Ghilad. De aceea se indică să fie întrebați în timpul torturii “dacă au comis aceste tâlhării și acea crimă, cu ajutorul cui, când și cum?”⁹⁹.

În ședința comisiei juridice a Administrației Provinciale din 9 februarie 1773 a fost pus în discuție procesul intentat lui Martin Radivoi din comuna Iam (districtul Vârșeț), slugă la boi, și lui Petru Hlonescu din Dolaț (districtul Ciacova), văcar, care împreună cu alții au atacat pe ciobanii Ion și Opriș Baciul, veniți în Banat cu oile la iernat, mutilându-i și furându-le oile în valoare de 150 de

guldeni. Comisia aprobă sentința propusă de Tribunalul provincial, anume decapitarea celor vinovați și expunerea trupurilor lor neînsuflețite pe o roată. Înainte însă de aplicarea acestei pedepse, ei trebuiau însă supuși la două grade de tortură pentru aflarea celorlalți complici ai lor, anume să li se strivească degetele și să li se sugrume încheieturile mâinilor, fiecare tortură să dureze 15 minute, cu obișnuitele pauze¹⁰⁰.

La 30 martie 1773, în ședința comisiei s-a judecat cauza lui Petru Bălan, locuitor al comunei Slatina-Timiș (districtul Caransebeș) și Ioan Careba, născut în comuna Giera (districtul Ciacova) și stabilit la Goleț (districtul Caransebeș), acuzați de a fi tâlhărit la drumul mare, împreună cu alți indivizi, pe trei negustori din Caransebeș. Inculpații, deși au fost recunoscuți de respectivii negustori, negau faptele comise și au îngreunat cercetările prin minciuni. Comisia juridică a condamnat pe cei doi la moarte prin decapitare, urmată de expunerea corpurilor lor pe o roată, înfingerea capetelor lor în țepe, iar deasupra să se înalțe o spânzurătoare cu o funie atârândă. Înainte însă de executarea acestei pedepse, cei doi trebuiau supuși la două grade de tortură, pentru a se afla cine au fost ceilalți părtași¹⁰¹.

Teodor Birtaş, originar din Transilvania, stabilit în comuna Ghilad ca cârciumar, nerecunoscând acuzația ce i s-a adus, anume aceea de a fi furat patru cai, este condamnat la 9 februarie 1773, la primele două grade de tortură¹⁰².

Luca Stoian din comuna Cenad (districtul Cenad) s-a făcut vinovat de fapta gravă de a fi atacat, împreună cu alți cinci necunoscuți, casa primarului Anton Schmid, maltratând cu ciocanul pe un servitor și o servitoare și jefuind suma de 90 guldeni. Comisia juridică a Administrației Provinciale aprobă sentința de condamnare a sa la moarte prin decapitare, locul de execuție urmând să fie în afara localității Cenad. Trupul neînsuflețit să-i fie împletit pe o roată, capul înfipt în țeapă, iar deasupra să se amenajeze simbolică spânzurătoare cu funia atârândă. Înainte însă de executarea sentinței, individului trebuia să i se aplice primele două grade de tortură, pentru aflarea complicilor săi¹⁰³.

La 15 aprilie 1773 s-a judecat cauza lotrului Martin Untură din Fibiș (districtul Lipova), acuzat de a fi făcut parte în 1770 din cetele harambașilor Trăilă Mircea și Iosim Imbri, apoi că în 1771 a făcut parte și din alte cete ce cutreierau provincia. Administrația Provincială a aprobat sentința Tribunalului Provincial, anume ca împlicinatul să fie aruncat în temnița grea și să fie supus la trei grade de tortură pentru aflarea complicilor săi, anume să i se aplice tortura de gradul I și II și cizma spaniolă¹⁰⁴.

În anul 1775, în ședința comisiei din 12 septembrie, sluga Ștefan Martinuț, acuzat de furt de cai și de porci, a fost condamnat la opt ani muncă silnică la lucrări publice, "în lanțuri și fiare" precum și la plata pagubelor aduse. Pentru a i se dovedi încă un furt, pe care nu-l recunoștea, urma să i se aplice și primele două grade de tortură¹⁰⁵.

În același an, la 26 septembrie, V. Constantin și Petru Gheorghe, ambii din districtul Lipova, bănuieți de a se fi dedat, în tovărășie cu alții, la hoții, sunt

condamnați la suportarea a trei grade de tortură, fiecare pe o durată de 15 minute¹⁰⁶; de asemenea în aceeași ședință se decide și decapitarea lui Iova Drăgan, acuzat de tâlharii, sentință care însă urma să se execute abia după prealabila sa torturare pentru aflarea complicilor¹⁰⁷.

Oamenii deosebit de dârji reușeau să treacă prin toate gradele de tortură, reușind astfel să-și câștige libertatea.

Uneori datorită chinurilor insuportabile, câte un individ cu caracter mai slab ajungea să denunțe oameni nevinovați. Așa a fost cazul lui Iancu Curea, care deși torturile au dat rezultate negative și urma să fie eliberat, a fost condamnat la un an de muncă la lucrările publice, “în lanțuri și fiare” pentru faptul că a implicat un nevinovat¹⁰⁹.

În cazul lui Maxim și Vasile Iogarovici, militari contribuabili, de asemenea rezultatul torturii a fost negativ, însă Maxim, “datorită atitudinii sale nelegiuite și dușmănoase din timpul torturii”, apoi a faptului că a încercat să evadeze din arest, a fost considerat individ periculos și condamnat la cinci ani de închisoare¹¹⁰.

La 9 februarie 1773 patru contribuabili din comuna Ghilad au fost eliberați, după ce tortura s-a soldat cu rezultate negative, deși persista bănuiala că ar fi făcut parte din ceata lui Gruia Olaru, care decedase în închisoare. Întrucât mulți locuitori din această comună au creat continue greutăți autorităților, în același ordin Administrația Provincială dispune să se demoleze podul existent acolo, să se abată drumul de transport al mărfurilor și să se închidă cârciuma din sat¹¹¹.

Doi indivizi, anume Crăciun și Petrovici, alungați din Banat și reveniți legal, suspecți de furtul a șase cai în valoare de 84,30 gluteni, au fost supuși torturii, dar aceasta a fost oprită de medic după aplicarea gradului I de tortură, dat fiind starea fizică proastă a celor doi. Tribunalul propune condamnarea lor la trei ani la lucrări publice, “în lanțuri și fiare”, apoi expulzarea lor din provincie. Comisia juridică a Administrației Provinciale însă ordonă ca respectivii să fie întâi expuși, în trei rânduri, la târgurile săptămânale, cu tăblii pe care să fie trecute fărădelegile de care erau bănuși¹¹².

Prezența medicului la torturi și intervenția acestuia în unele cazuri este atestată și în alte documente. Astfel, în ședința comisiei din 24 martie 1770, Tribunalul Provincial face cunoscut că sentința comisiei de a-l supune pe Nistor Popovici, bănuș de furt, la trei grade de tortură nu a putut fi dusă la îndeplinire, întrucât medicul a stabilit că respectivul nu ar putea rezista caznelor. Propune în schimb condamnarea suspectului la trei ani la lucrări publice¹¹³.

Intervenția medicului a avut loc și în cazul lui Mihail Hanciul, suspect de furt, care urma să fie supus la două grade de tortură. Conform raportului Tribunalului, gradul I s-a soldat cu rezultate negative, iar în timpul aplicării gradului II individul a leșinat. Medicul a oprit cazele, susținând că acesta ar putea deceda. Comisia juridică a Administrației a decis eliberarea sa¹¹⁴.

Documentele cercetate atestă și *aplicarea în Banat a unor pedepse care figurează în Codul penal terezian*. În rândurile ce urmează vom aduce câteva exemple pentru ilustrarea acestui fapt.

Biciuirea, dar mai ales loviturile cu gârbaciul sau cu bâta, erau pedepse aplicate în cazuri de vagabondaj, mici furtişaguri, complicitate la fapte ilegale minore sau chiar pentru “corectarea” celor ce se făcuseră suspecti de hoție. Ele s-au folosit și pentru înăsprirea pedepsei celor aflați în temnițe sau condamnați la lucrări publice.

Spre exemplu, la 2 ianuarie 1773 Toma Gavrilă și David Burcă au fost condamnați pentru furt de cai și stupi de albine, “nedovedite chiar bine” la patru săptămâni de muncă la lucrări publice, în lanțuri, urmând ca la începutul și sfârșitul detenției, “pentru corecție”, să li se aplice câte 20 de lovituri de bâta și să fie îndemnați la fapte bune¹¹⁵.

Un tânăr de 26 de ani este condamnat la 12 ianuarie 1773 pentru furtul unei perechi de mănuși la trei luni la lucrări publice, în lanțuri și la suportarea a câte 25 de lovituri de bâta la începutul, la mijlocul și la sfârșitul pedepsei¹¹⁶.

La 17 ianuarie 1770, un țigan și concubina sa, acuzați de a-și fi părăsit familiile, de “a trăi în păcat”, vagabondând și ținându-se de furtişaguri, au fost condamnați după cum urmează: el, la doi ani la lucrări publice, în “lanțuri și fiare” și la suportarea semestrială a 40 de lovituri de gârbaci, apoi la expulzare; ea, la un an de închisoare în lanțuri la câte 15 lovituri de gârbaci la începutul și sfârșitul pedepsei, după care urma să fie la rândul ei expulzată¹¹⁷. De data aceasta juriștii au dovedit înțelegere, legea, așa cum am văzut, prezentând pentru cazurile de adulter care duc la distrugerea a două căsnicii, condamnarea la moarte.

Tribunalul Provincial înaintează la 4 martie 1770 comisiei juridice din cadrul Administrației Provinciale dosarul lui Petri Conta de 18 ani, propunând condamnarea lui la un an de muncă la lucrările publice, în “lanțuri și fiare”, pentru tentativa de furt a unui cal în valoare de 12 gludeni și pentru bănuiala că ar mai fi furat și caii altor cetățeni, iar pentru îndărătnicia manifestată în timpul interogatoriului, să i se aplice 30 de lovituri de bâta. Comisia însă comută pedeapsa la doi ani de muncă silnică și îl absolvă pe tânăr de bătaie¹¹⁸.

În sesiunea din 31 martie 1770 al susnumitei comisii, Ianos Micu este condamnat pentru furtişaguri la trei luni de muncă la lucrări publice, în lanțuri, și la câte 15 lovituri de gârbaci la începutul și sfârșitul detenției¹¹⁹.

În 12 decembrie 1775 locuitorii din Sânmihai, Hereziș, Remetea, Hernea-cova, Nădaș și Obad sunt întemnițați pentru complicitate la tâlhării și la suportarea anuală, ca și la intrarea și ieșirea din închisoare, a câte 10 lovituri de bâta¹²⁰.

Consiliul Aulic de Război din Viena aprobă la 14 septembrie condamnarea soldatului Gaspar Stadler, care se făcuse vinovat de repetate dezertări de la Regimentul I de Garnizoană, la zece ani muncă silnică la lucrări de fortificație, în lanțuri, iar pe soldații Raiser J., Rens A, Waitinger B., Huner M și Schiel F., “corupți la fugă”, dar care au revenit de bună-voie, la șase “fugi printre rânduri” formate din 300 de militari înarmați cu bâte¹²¹.

Pavel M. hail, arestat în 1715, cu prilejul unei incursiuni împotriva lotrilor, deși a fost găsit nevinovat, a fost totuși condamnat la suportarea a 30 de lovituri de bâta pentru că s-a ținut de vagabondaj¹²².

Banatul în secolul al XVIII-lea, fiind teritoriu de graniță al Imperiului Austriac și supus oricând pericolului de a fi invadat de turci, pretutindeni se luau măsuri de ridicare și consolidare a unor fortificații, la respectivele lucrări folosindu-se larg și mâna de lucru a condamnaților. Munca foarte istovitoare se desfășura în condiții inumane, “în lanțuri și fiare”, cu hrană derizorie și în totală mizerie. Chiar dacă condamnarea la *munca silnică la lucrările de fortificație* nu poate fi încadrată în categoria torturilor propriu-zise, ea se desfășura în cele mai torturante condiții, putând însemna sfârșitul individului. Astfel, la 2 ianuarie 1773, Ana Stanca din Transilvania solicita autorităților bănățene efectele ce aparțineau fiului ei, Dumitru Țarălungă, decedat în timpul efectuării pedepsei la lucrările de fortificație ale cetății Timișoara¹²³.

Mulți condamnați erau nevoiți să parcurgă pe jos, prinși în lanțuri, lungi drumuri istovitoare până la locul de ispășire a pedepsei. După cum Dumitru Țarălungă fusese adus tocmai din Transilvania, alții proveneau din alte provincii. Spre exemplu, la 5 septembrie 1775 o notă a Comandamentului General din Karlowitz, adresată Comandamentului General Bănățean, îl informează pe acesta din urmă despre expedierea lui Maistorovici, zis Vozeta, condamnat pe șapte ani, pentru a-și efectua pedeapsa la lucrările de fortificație de la Timișoara¹²⁴.

La 18 octombrie 1775 Tribunalul Provincial din Timișoara a înaintat Administrației Provinciale tabelul condamnaților care urmau să-și ispășească pedeapsa la lucrările de fortificație de la Triest¹²⁵.

Înainte de a fi trimiși la locurile unde își ispășeau pedeapsa prin muncă, unii erau expuși pentru a fi văzuți de populație.

Acesta a fost cazul în 1770 a lui Constantin Petrovici, vagabond înrăit, bănuț de furtul unui cal, la care însă tortura se soldase cu rezultate negative. Comisia a aprobat sentința tribunalului de a-l condamna la trei luni la muncă la fortificație, în fiare și lanțuri, și la expulzare, nu înainte însă de a-l expune public, la trei târguri săptămânale, pe un podium înalt, cu o tăbliță pe care să fie înscrise fărâdelegile sale¹²⁶.

Condamnările la moarte prin *spânzurare și decapitare* erau frecvente în acei ani. Fr. Griselini în scrierea sa despre Banat¹²⁷ arată că, *sfâșierea cu cleștele înroșit în foc, roata și spânzurătoarea sunt pedepsele obișnuite ale tâlharilor când aceștia cad pe mâna justiției*. J.K. Steube istorisește că în anul 1778 a asistat la Timișoara, la decapitarea *dintr-o dată a 13 tâlhari*¹²⁸, iar Johann Lehmann consemnează că ieșind din Lugoj și privind spre dreapta, a văzut un număr de 8-10 spânzurători¹²⁹.

Trebuie însă arătat că cercetarea documentelor întocmite de autoritățile oficiale în acei ani îi permit doar cu greu cercetătorului de azi să delimiteze pe tâlharul sau criminalul ordinar de răzvrățiții sociali și naționali, adică de lotrii, întrucât oficialii îi încadrau pe aceștia din urmă în rând cu primii, denumindu-i pe toți *Räuber*, adică “hoți” și “tâlhari”¹³⁰.

Nu ne vom opri la expunerea numeroaselor documente juridice conținând sentințe de condamnare la moarte prin spânzurare sau decapitare, acestea

neputând fi încadrate în rândurile torturilor propriu-zise, omul dându-și sufletul în scurt timp. Ne vom rezuma doar să arătăm că, alături de hoții și criminalii reali, în vâltoarea mișcărilor sociale și naționale în acei ani, au pierit de securea gădelui sau în ștreang și numeroși răzvrățiți.

Conform prevederilor Codului penal sentințele mai prevedeau, în caz de decapitare, expunerea ulterioară a corpului neînsușefițit pe o roată, așezarea capului deasupra roții sau înfigerea lui într-o țeapă, iar, pentru cei ce se făcuseră vinovați și de hoție, se mai înălța simbolică mică spânzurătoare cu o funie atârândă¹³¹.

Dacă spânzurătoarea și decapitarea nu pot fi încadrate între torturile propriu-zise, nu același lucru se poate spune despre *tragerea pe roată*, mai ales dacă aceasta era înăsprită cu alte cruzimi.

În ianuarie 1770 cavalerul de Ebenfells, consilier al Administrației Provinciale, deplasat la Vârșeț pentru a cerceta 31 de tâlhari (lotri, R.R.), arestați în urma organizării unei incursiuni de nimicire a acestora în zona respectivă, informează Administrația prin două rapoarte că întâmpină greutăți mari la transportarea acestora până la Timișoara, unii din ei fiind grav răniți. El propune să fie judecați pe loc și trași pe roată. În ședința din 24 a respectivei luni comisia a aprobat această propunere¹³².

Și în ședința comisiei de judecată a Administrației provinciale din 26 mai 1770 organele subordonate erau îndemnate să stăvilească numărul mare de crime și tâlhării din teritoriu (și acțiunile lotrilor n.n) prin *tragerea pe roată* a celor pe care îi prindeau. Organele subordonate erau instituite asu ăra procedurii: *să se lovească cu roata de sus în jos, la început gâtul, apoi inima, apoi toate membrele, apoi corpul osânditului să fie împletit pe roată și deasupra să se ridice o mică spânzurătoare cu o funie ce atârână în jos. Prin asemenea execuții se va deschide perspectiva unei siguranțe mai mari a țării*¹³³.

Că în Banat nu s-a aplicat doar *tragerea pe roată de sus în jos*, ci și cea de jos în sus și chiar cu asprirea deosebită a pedepsei, ne-o dovedește o sentință emisă de aceeași comisie la 21 noiembrie 1775, în care se ordonă ca un individ condamnat pentru dublă crimă, *să fie dus până la locul execuției din fața Porții Transilvaniei, pe drum să fie ars de două ori pe o parte cu fierul înroșit, apoi acolo tras pe roată... Să se izbească cu roata de jos picioarele, apoi întregul trup și după ce a trecut de la viață la moarte, corpul său să fie expus pe roată*¹³⁴.

Arderea de viu și tăierea corpului în patru părți, deși figurează în Codul penal, se pare că nu s-au aplicat în Banat și nu sunt atestate documentar nici cazuri de ciuntiri ale membrilor, de smulgere a limbii, tăierea unor părți din corp. Nu s-au găsit nici cazuri de punere în aplicare a dispoziției date de împărăteasa Maria Teresa Comandamentului General Bănățean la 2 noiembrie 1770, anume de a se tăia ambele brațe ale indivizilor ce pătrundeau clandestin în provincie, îngroșând numărul tâlharilor de aici¹³⁵.

Codul penal terezian, considerat o ultimă încercare a aripei conservatoare din Imperiul Austriac de a menține vechile practici juridice, a fost abolit în anul 1776 de către Iosif al II-lea, pe atunci încă coregent. Cu aceasta a dispărut și folosirea torturii, ca procedură legală de anchetare, din justiția austriacă, implicit și din cea bănățeană. În Franța ea a fost eliminată prin Revoluția din 1789, iar în Rusia abia în 1801. Ulterior, în Europa, până în a doua jumătate a secolului al XIX-lea au mai fost semnalate doar cazuri izolate de torturi, care însă nu au fost aplicate de justiție, ci au rezultat din ațâțarea de către unii fanatici a credinței oamenilor în vrăji și vrăjitoare, credință pătrunsă în mentalul colectiv de-a lungul veacurilor și care și-a înălțat ultimele victime pe rug¹³⁶.

NOTE

1. “Proba cu apă fierbinte” consta în scoaterea cu mâna liberă a unui obiect dintr-un recipient cu apă clocotită. Dacă ulterior mâna se inflama, individul era considerat vinovat, dacă ea rămânea nevătămată era nevinovat. În cazul “probei cu apă rece” cel în cauză era aruncat într-o apă adâncă legat cu o funie în jurul pieptului. În cazul în care încerca să înoate pentru a se salva, era considerat vinovat “căci apa refuza să-l primească”, dacă însă se scufunda era tras afară și declarat nevinovat.

2. “Proba cu focul” consta în pășirea peste jar aprins, peste un fier încins (plug înroșit) sau trecerea prin flăcări. Se mai obișnuia apucarea cu mâna liberă a 9-15 bare de fier încinse, fiecare bară având o greutate de până la trei pfunzi. În evul mediu cavalerii erau obligați să-și introducă mâna într-o mânășă de fier încins. Cine rezista la aceste probe era considerat nevinovat.

3. Privitor la torturile în antichitate și evul mediu, vezi *Dr. Franz Helbing, Dier Tortur. Geschichte der Folter im Kriminalverfahren aller Völker und Zeitalter*, Ed. Dr. P. Langenscheidt, Berlin, f.a. volum publicat în seria “Encyklopädie der moderne Kriminalistik”, partea I p. 1-266, partea II, p. 1-271. Date referitoare la inchiziție și metodele ei de torturare în p. I, cap. VII-viii, p. 104-138.

Despre vrăjitoria în Europa în evul mediu, vezi *Robert Muchembled, Magia și vrăjitoria în Europa din evul mediu până astăzi*, București, 1997. Referindu-se la cifra victimelor autorul arată că părerile istoricilor diferă. După Gerhard Schormann în Germania numărul lor a fost între 30.000-10.000, H.C. Erik Mildelfort reduce suma la 40.000-50.000 în Germania și 62.000 în toată Europa. Wolfgang Behringer și Robert Muchembled consideră că au fost 20.000-25.000 de victime în Germania și 50.000 în toată Europa (p. 88).

4. *F. Helbing, op. cit.*, p. II, cap. I, p. 14; cap. VIII, p. 132. Ne rezervăm dreptul de a pune sub semnul întrebării această cifră.

5. *Ibidem*, p. I, cap. V, p. 86 și urm.

6. *Lucian Boia, în Istorie și mit în conștiința românească*, București, 1997, p. 234-239, referindu-se la Ion Vodă “cel Cumplit”, dezvăluie faptul că în cronicile Moldovei acesta este înfățișat în culorile cele mai sumbre. Azarie îl descrie ca fiind un om cu “nărav de fiară”, căci “unora le-a tăiat capetele și le-a luat averile, crescându-le pe alc sale prin adunături nedrepte, altora le-a jupuit pielea ca la berbeci, pe alții i-a sfărtecat în patru și pe unii i-a îngropat de vii ca morții”. Grigore Ureche avea să completeze acest tablou arătând că “Băgat-au în foc de viu pe vlădica Gheorghe, de au ars, dându-i vina de sodomie, auzind că are strânsătură de aveau”.

7. *F. Helbing, op. cit.*, p. II, cap. II, p. 17 și urm.; cap. VI, p. 78-116. Autorul prezintă procesele intentate lui François Ravailiac (1610), Urban Grandier (1634-1637), Robert Francisc Damiens (1751) ș.a.

8. *Ibidem*, p. II, cap. VII, p. 120, 121. *R. Muchembled, op. cit.*, p. 224, arată că în Transilvania se practica tortura în procesele de vrăjitorie încă de la începutul secolului al XIII-lea. În *Regestrum Varafiense*, alcătuit la Oradea, unde se păstrau moaștele sfântului Ladislau, sunt prezentate rezultatele a douăsprezece cazuri de aplicare a probei cu fierul înroșit în chestiuni de maleficium între anii 1213-1219.

9. Descrierea instrumentelor de tortură și a metodelor de torturare, vezi *F. Helbing, op. cit.*, p. I, cap. XV, p. 237-250.

10. *Ibidem*, cap. XI-XIV, p. 167-236.

11. *Ibidem*, p. II, cap. IX. p. 145, 146.

12. *Ibidem*, cap. X, p. 159-162.

13. În continuare folosim forma prescurtată "C.C. Therasiana". Documentul original se păstrează la Biblioteca Centrală a Județului Timiș, secția "Colecții speciale", nr. inv. V/59.

14. *C.c. Therasiana*, art. XXXVIII, paragr. 1, p. 105.

15. *Ibidem*, paragr. 8, p. 105, 108.

16. *Ibidem*, art. LVI, paragr. 7.

17. *Ibidem*, art. LVIII, paragr. 1-3, 6, 10, 11.

18. *Ibidem*, art. LXI, paragr., 6.

19. *Ibidem*, art. LXIII, paragr. 4, art. LXI, paragr. 6.

20. *Ibidem*, art. LXXII.

21. *Ibidem*, art. LXXIV.

22. *Ibidem*, art. LXXVIII.

23. *Ibidem*, art. LXXIX.

24. *Ibidem*, art. LXXXIII, paragr. 7.

25. *Ibidem*, art. XC, paragr. 6.

26. *Ibidem*, art. XCI, paragr. 4.

27. *Ibidem*, art. XCII.

28. *Ibidem*, art. XCIV, paragr. 8.

29. *Ibidem*, art. XCVI.

30. *Ibidem*, art. XCVI, paragr. 4.

31. *Ibidem*, art. XCIX, paragr. 3.

32. *Ibidem*, art. C, paragr. 5.

33. *Ibidem*, art. XXXVIII, paragr. 10.

34. *Ibidem*, paragr. 4.

35. *Ibidem*, paragr. 5.

36. *Ibidem*, paragr. 2.

37. *Ibidem*, paragr. 6, 7.

38. *Ibidem*, paragr. 9.

39. *Idem*.

40. *Idem*.

41. *Ibidem*, paragr. 18.

42. *Ibidem*, paragr. 17.

43. *Ibidem*, paragr. 19.

44. *Ibidem*, paragr. 11.

45. *Idem*.

46. *Ibidem*, paragr. 12.

47. *Ibidem*, paragr. 12 și 21.

48. *Ibidem*, paragr. 14-16.

51. *Ibidem*, paragr. 12.

52. *Ibidem*, paragr. 17.

53. *Ibidem*, paragr. 32.
54. *Ibidem*, paragr. 20.
55. *Ibidem*, paragr. 12.
56. *Ibidem*, paragr. 23.
57. *Ibidem*, paragr. 24.
58. *Ibidem*, paragr. 31.
59. *Ibidem*, paragr. 26.
60. *Ibidem*, paragr. 28.
61. *Ibidem*, paragr. 29.
62. *Ibidem*, art. VI, paragr. 1,2.
63. *Ibidem*, paragr. 3.
64. *Ibidem*, paragr. 6.
65. *Ibidem*, paragr. 4.
66. *Ibidem*, paragr. 5.
67. *Ibidem*, paragr. 7.
68. *Ibidem*, paragr. 8. Includem în lucrare acest tip de pedeapsă, întrucât ea presupunea nu numai un anumit grad de tortură psihică,ci și una fizică, omul expus fiind supus furiei mulțimii, care - sub privirile indolente ale gărzilor - aruncau cu fructe și obiecte în individ. Această pedeapsă s-a aplicat în Banat până în secolul al XX-lea, subsemnata fiind martoră a expunerii unui individ pe scările Operei Române din Timișoara în toamna anului 1945.
69. *C.c. Therasiana*, art. VI, paragr. 9, 10.
70. *Ibidem*, paragr. 9; art. VIII, XIX.
71. *Ibidem*, art. V, paragr. 1,2.
72. *Ibidem*, paragr. 6.
73. *Ibidem*, art. XL, anexe, pag. XLIX, paragr. 2-4.
74. *Ibidem*, art. V, paragr. 2, art. XL, anexa pag. L, paragr. 7-9.
75. *Ibidem*, art. V, paragr. 2, 7.
76. *Ibidem*, art. XL, anexe, pag. L, paragr. 5.
77. *Ibidem*, paragr. 6.
78. *Ibidem*, art. V, paragr. 6.
79. *Ibidem*, paragr.3, 4; art. XL, anexe, pag. LI, paragr. 13-16.
80. *Ibidem*, art. XL, anexe, p. LI, paragr. 13.
81. *Idem*.
82. *Ibidem*, paragr. 14.
83. *Ibidem*, paragr. 15.
84. *Ibidem*, paragr. 16.
85. *Ibidem*, paragr. 17.
86. *Ibidem*, anexe pag. L, paragr. 9.
87. *Ibidem*, art. V, paragr. 6.
88. În continuare folosim prescurtătura "Arh. St. Timiș".
89. În continuare folosim prescurtătura "Adm. Prov."
90. Din totalul de 10 registre achiziționate de Arh. St. Timiș, doar registrele nr. 3/1770, nr. 8/1773 și nr. 10/1775 tratează problemele penale, primele două datând din perioada președenției contelui de Clary și Altringen, iar ultimul din cea a cavalerului Josef Brigido. Membrii comisiei erau consilierii administrativi ai Adm. Prov. Spre ex. ședința din 2 ianuarie 1770 a fost prezidată de contele de Clary și altringen, membrii fiind baronul de Gusich, baronul de Tauber, baronul de Schmidlin, cavalerul de Ebenfeld, nobilii de Hawisch și Greifenthal, Ratsch Frank de Neuhoof și de Pokatsch; la 2 ianuarie 1773, în lipsa contelui de Clary și Altringen, președinția a fost preluată de baronul de Schmidlin, membrii comisiei fiind baronul de Linden, baronul de Pötting, consilierii

Ratsch de Neuhoﬀ, de Pokatsch, de Baumann, de Kunz și de Schmid; la 18 iulie 1775, în lipsa președintelui provinciei, Josef Brigido, ședința a fost condusă de consilierul aulic și administrativ contele de Sauer, membrii comisiei fiind baronii Schmidlin, Ratsch de Neuhoﬀ, Rustl și Jung, iar secretar nobilul de Gall.

91. În continuare folosim forma prescurtată "C.G.B."
92. Azi comuna Grădinari, jud. Caraș-Severin.
93. Arh. St. Timiș, fond Adm. Prov., registrul 3, f. 2, 3.
94. Azi comuna Felnac, jud. Arad.
95. Arh. St. Timiș, fond Adm. Prov., registrul 3, f. 42 verso.
96. *Ibidem*, registrul 3, f. 66.
97. *Ibidem*, f. 118 v.
98. *Ibidem*, registrul 8, f. 1.
99. *Ibidem*, f. 62.
100. *Ibidem*, f. 66v, 67, 67v.
101. *Ibidem*, f. 141, 141v.
102. *Ibidem*, f. 125.
103. *Ibidem*, f. 142v.
104. *Ibidem*, f. 187.
105. *Ibidem*, registrul 10, f. 113.
106. *Ibidem*, f. 131, 132.
107. *Ibidem*, f. 129.
108. *Ibidem*, f. 145 și urm.
109. *Ibidem*, registrul 8, f. 9.
110. *Ibidem*, fond C.G.B., dosar 27/101, f. 598-603.
111. *Ibidem*, fond Adm. Prov., registrul 8, f. 123.
112. *Ibidem*, registrul 3, f. 214v.
113. *Ibidem*, f. 130.
114. *Ibidem*, f. 120.
115. *Ibidem*, registrul 8, f. 5v, 6.
116. *Ibidem*, f. 8.
117. *Ibidem*, registrul 3, f. 35.
118. *Ibidem*, f. 6.
119. *Ibidem*, f. 143.
120. *Ibidem*, registrul 10, f. 202 și urm.
121. *Ibidem*, fond C.G.B., dosar 21/29, f. 223. "Fuga printre rânduri" consta în alergarea prin două șiruri de soldați înarmați cu nuiete, care-l biciuiau pe fugar.
122. *Ibidem*, fondul Adm. Prov., registrul 10, f. 63v, 64.
123. *Ibidem*, registrul 8, f. 3v.
124. *Ibidem*, fond C.G.B., dosar 30/24, f. 105.
125. *Ibidem*, fond Asm. Prov., registrul 10, f. 190.
126. *Ibidem*, registrul 3, f. 213v.
127. *Francesco Grisellini, Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des Temeser Banats*, I, Wien, 1780, p. 164.
128. *Johann Kaspar Steube, Von Amsterdam nach Temeswar*, Berlin, 1969 Ed. I, 1791, Gotha, p. 176, 177.
129. Berkeszi István, *Múlt századi külföldi utazók feljegyzései Temesvárról és Delmagyarországról*, în *TRÉT*, VI, 1, 1890, p. 51, citând din "*Johann Lehmann's Reine von Pressburg nach Hermannstadt in Siebenbürgen, 1785*".

130. Privitor la lotrie, vezi, Aurel Țintă, *Lotria - formă de luptă a poporului din Banat împotriva stăpânirii habsburgice*, în *Studii*, XIII, 3, 1959, p. 167 și urm.; Elconora Calincof, *Lotria puternica mișcare anti-habsburgică în Banat în perioada administrației civile (1751-1778)*, în *Tibiscus-istorie*, V, 1978, p. 251-267.

131. Arh. St. Timiș, fond Adm. Prov., registrul 3, f. 21, 30, 225v, 262; registrul 10, f. 60v, 111, 241v, 242.

132. *Ibidem*, f. 50v. Despre modul în care se organizau incursiunile de nimicire a cetelor de lotri în acea perioadă, vezi E. Calincof, *op. cit.*, p. 259-261.

133. Arh. St. Timiș, fond Adm. Prov., registrul 3, f. 255.

134. *Ibidem*, registrul 10, f. 180.

135. *Ibidem*, fond C.G.B., dosar 20/2, f. 2, 3.

136. *F. Helbing, op. cit.*, partea II, cap. XIII, p. 216, cap. XV, p. 271.

DIE TORTUR IN BANAT (1770-1776)

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Folter als Rechtsmittel bildet eines der besondrs grauenhaften und betrübten Kapitel im Buch der Geschichte der Menschheit. Sie gelang überall und zu allen Zeiten zur Anwendung, bei ungebildeten, wie bei hochkultivierten Völkern, bei den letzteren sogar mit einer systematischen und raffinierten Grausamkeit.

Der Verfasser versucht uns zu Beginn der vorliegenden Arbeit einen geschichtlichen Überblick über den Gebrauch der Tortur, als Teil des gerichtlichen Verfahrens, zu schaffen.

Es ist bewiesen, dass die Folter schon im Altertum in die Justin eingedrungen ist, und später, zugleich mit dem römischen Recht, von den mesiten europäischen Ländrn übernommen wurde. Im Mittelalter hat sich die Anwendung der Tortur, auch durch die Machtentfaltung der katholischen Kirche, erweitert, indem sich die Inquisition bei den Ketzerverfolgungen und in den Hexenprozessen dieses fürchterlichen Mittels mit grausamer Härte bediente. Auch der Protestantismus hat den Hexenwahn nicht bekämpft, sondern, vielmehr, unterstützt. Es wird zugleich gezeigt, dass auch den slawischen Ländern die Folter nicht fremd war.

Als Grundlage des gerichtlichen Verfahrens in den germanischen Länder im XVIII. Jh, gelten einigen gesetzliche Schriften, welche die Tortur als eine unerlässliche juristische Prozedur betrachteten, wie zum Beispiel: "Maleus Maleficarum" (Hexenhammer), von Jakob Sprenger (1489), die "Bambergische Halsgerichtsordnung", verfasst von Johann von Schwarzenberg und als Gesetz erlassen vom Fürstbischof Georg III von Bamberg (1507), die "Brandenburgische Halsgerichtsordnung", gedruckt in Nürnberg durch Jobst Gutknecht (1516), "Constitutio Criminalis Carolina", erschienen unter Karl V. (1521-1529), "Codex juris bavarici criminalis de anno 1751" u.a.

In Österreich gab Josif I im Jahre 1707 eine neue peinliche Halsgerichtsordnung heraus, die bis zur Regierung Maria Theresias und deren erneuten Gesetzgebung in Kraft blieb.

Ein grosser Teil der vorliegenden Arbeit beschäftigt sich mit den Torturvorschriften der sogenannten Theresiana, deren voller Titel lautet: "Constitutio Criminalis Theresiana oder der Römisch = Kaiserl. zu Hungarn und Böhmeim u.u. Königl. Apost Majestät Maria Theresia Erzherzogin zu Oesterreich, u.u., peinliche Gerichtsordnung". Dieses Gesetz erschien in Wien, im 1769, und wurde am Anfang des Jahres 1770 in Banat eingeführt, da zu dieser Zeit diese Provinz ein Gut der Habsburgischen Krone war.

Die Theresiana kann einerseits als ein legislatorischer Fortschritt betrachtet werden, andererseits aber auch als den letzten Versuch einiger konservativen Juristen, da Alte weiter am Leben zu erhalten. Der wiederholte Aufruf an die Vernunft, die Beschränkung der Tortur auf drei Grade ("Daumstocks", "Schnurung", "Aufzug in die Luft" und der "Spanische Stiefel", als Ersatz einer der ersten drei Folterungsmethoden), sowie die Verwendung der "peinlichen Frage" (wie man die Tortur noch nante) nur auf besonders gravierenden Fällen, können als Ausdruck des aufklärerischen Geistes der Zeit betrachtet werden, hingegen, die Beibehaltung der Folterung, wie auch der fürchterlichen Leib- und Lebensstrafen, beweisen, dass die österreichische Justiz bis 1776 nur bescheidene Schritte vorwärts machte.

Ein bedeutender Platz im Rahmen der vorliegenden Arbeit wurde der Beschreibung verschiedener Folterinstrumente und deren Anwendung, vorbehalten. Es werden nicht nur die Vorschriften des XXXVIII. Artikels, die sich unmittelbar auf die Tortur beziehen, dargestellt, sondern auch die des V. und VI. Artikels, welche sich mit den peinigenden Leib- und Lebensstrafen, wie auch mit deren grausamen Verschärfungen, beschäftigen.

Verliegende Arbeit bestätigt uns mit Hilfe zahlreicher dokumentarischer Beweise, dass in Banat, sowohl die Folterung der Menschen, als auch die peinlichen Leib- und Lebensstrafen, mit Beginn des Jahres 1770, durchgeführt wurden.

Die Theresiana wurde von Josif II in 1776 abgeschafft und damit auch die Tortur aus der österreichischen Justiz beseitigt.

Fig. 1. Scenă de tortură. În fundal tăierea mâinii unui condamnat (Mainz, 1508).
După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p. 53

Fig. 2. Gravură reprezentând judecarea și condamnarea la moarte a osândiților (Augsburg, 1539). După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.85

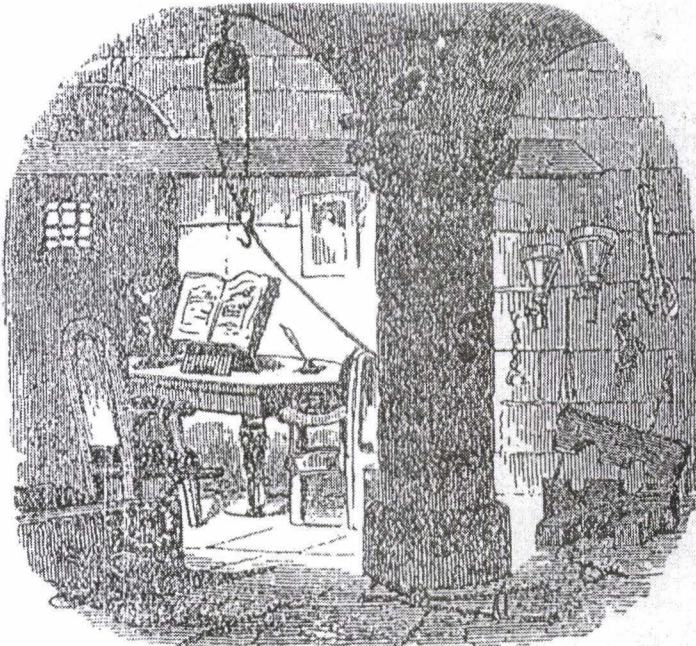

Fig. 3. Camera de torturp a inchiziției din Spania.
După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.119

Fig. 4. Inchiziția din Spania: scenă de tortură
După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.123

Fig. 5. Inchiziția din Spania: scenă de tortură
După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.123

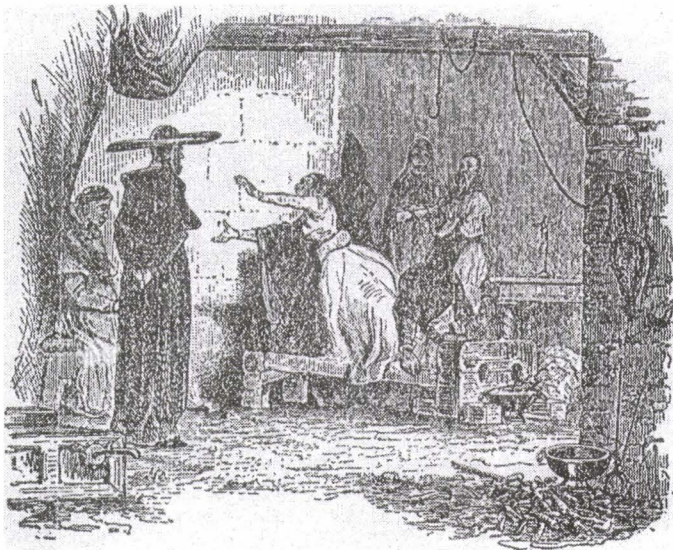

Fig. 6. Inchiziția din Spania: pregătirea torturării unei femei cu focul.
După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.132

Fig. 7. Inchiziția din Spania: tortura cu apa
După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.127

Fig. 8. Inchiziția din Spania: arderea tălpilor
După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.130

Fig. 9. Imagine din Codul penal din Bamberg, reprezentând pregătirea unui individ pentru torturare (1508). După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.182

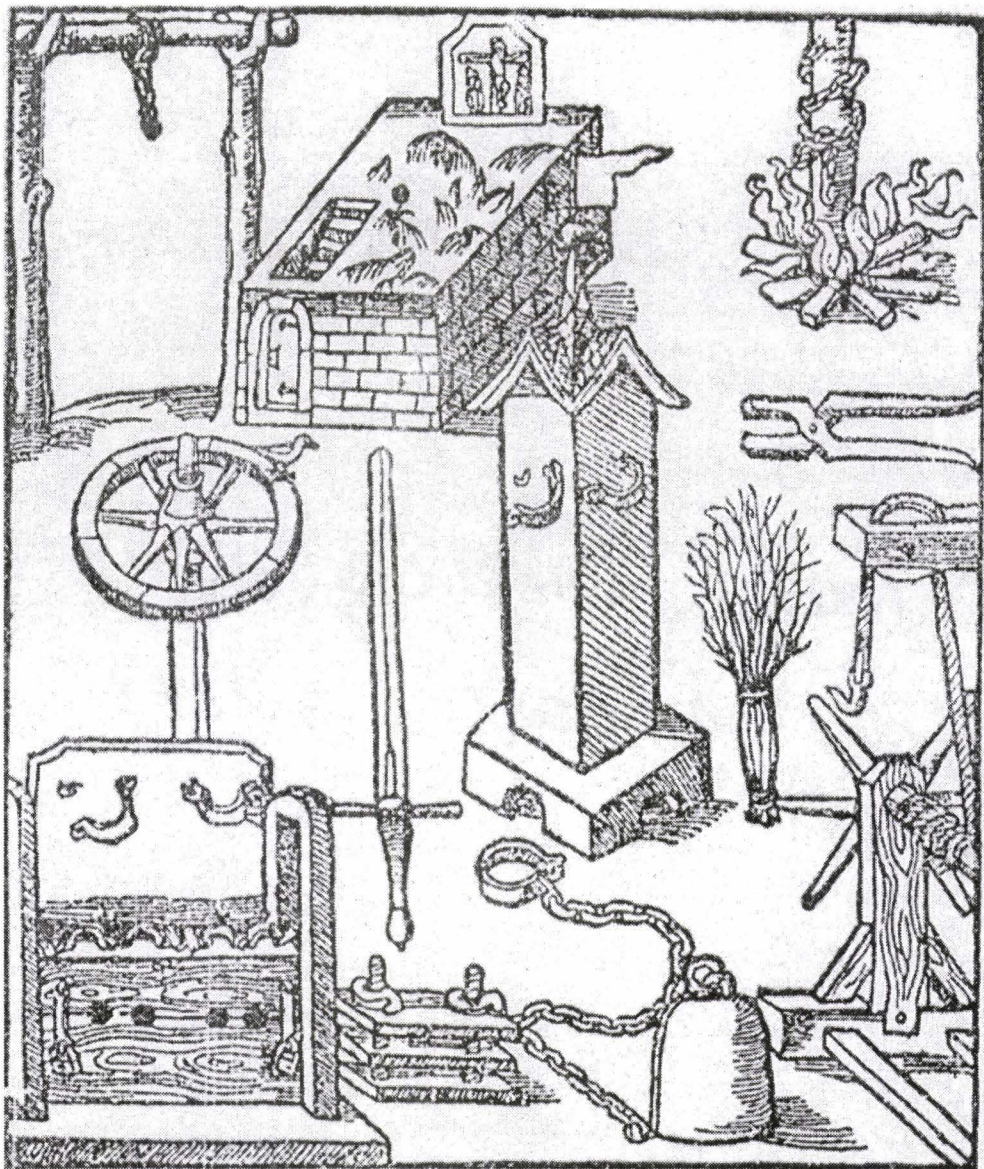

Fig. 10. Prezentarea instrumentelor de tortură în Codul Penal din Bamberg (1508)
După F. Helbing, *Die Tortur*, part. I, p.187

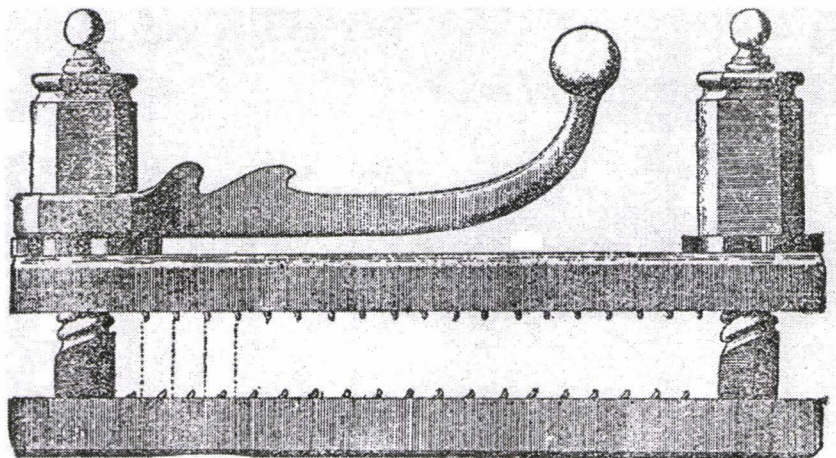

Fig. 11. "Daumstock", instrumentul de strivire a degetelor.
(Din *C.C. Theresiana*, anexe, p. XXXIV, fig. 1, latus I)

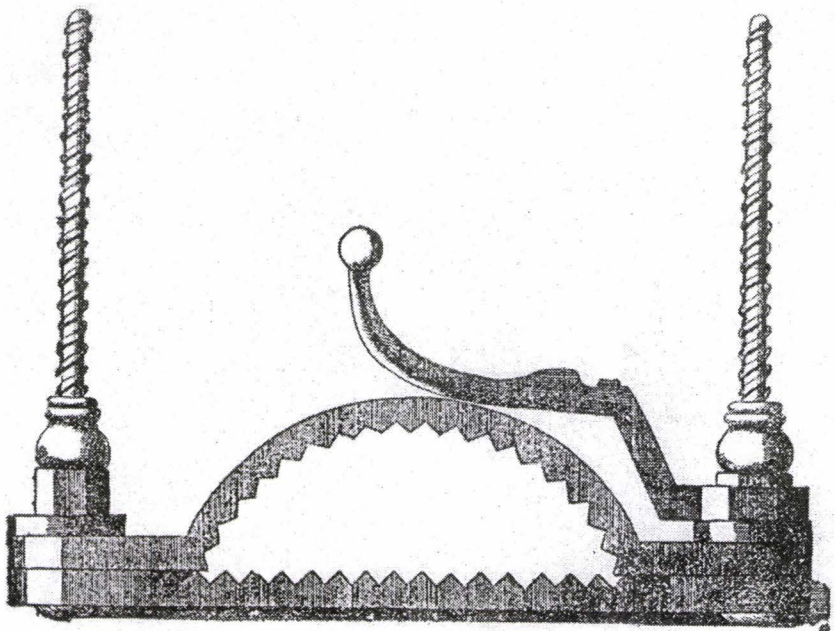

Fig. 12. "Cizma spaniolă" (der spanische Stiefel)
(Din *C.C. Theresiana*, anexe, p. XLVI, fig. 4, latus I)

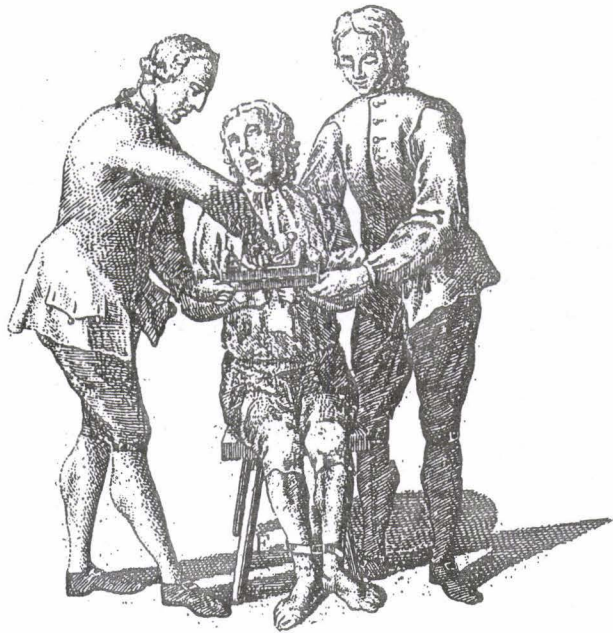

Fig. 13. Aplicarea gradului I de tortură: strivirea degetelor (“Daumstock”)
(Din *C.C. Theresiana*, anexe, p. XXXVI)

Fig. 14. Tortura de gradul II. sugrumarea încheieturilor (“Schnürung”)
(Din *C.C. Theresiana*, anexe, p. XXXVIII, fig. II, latus II)

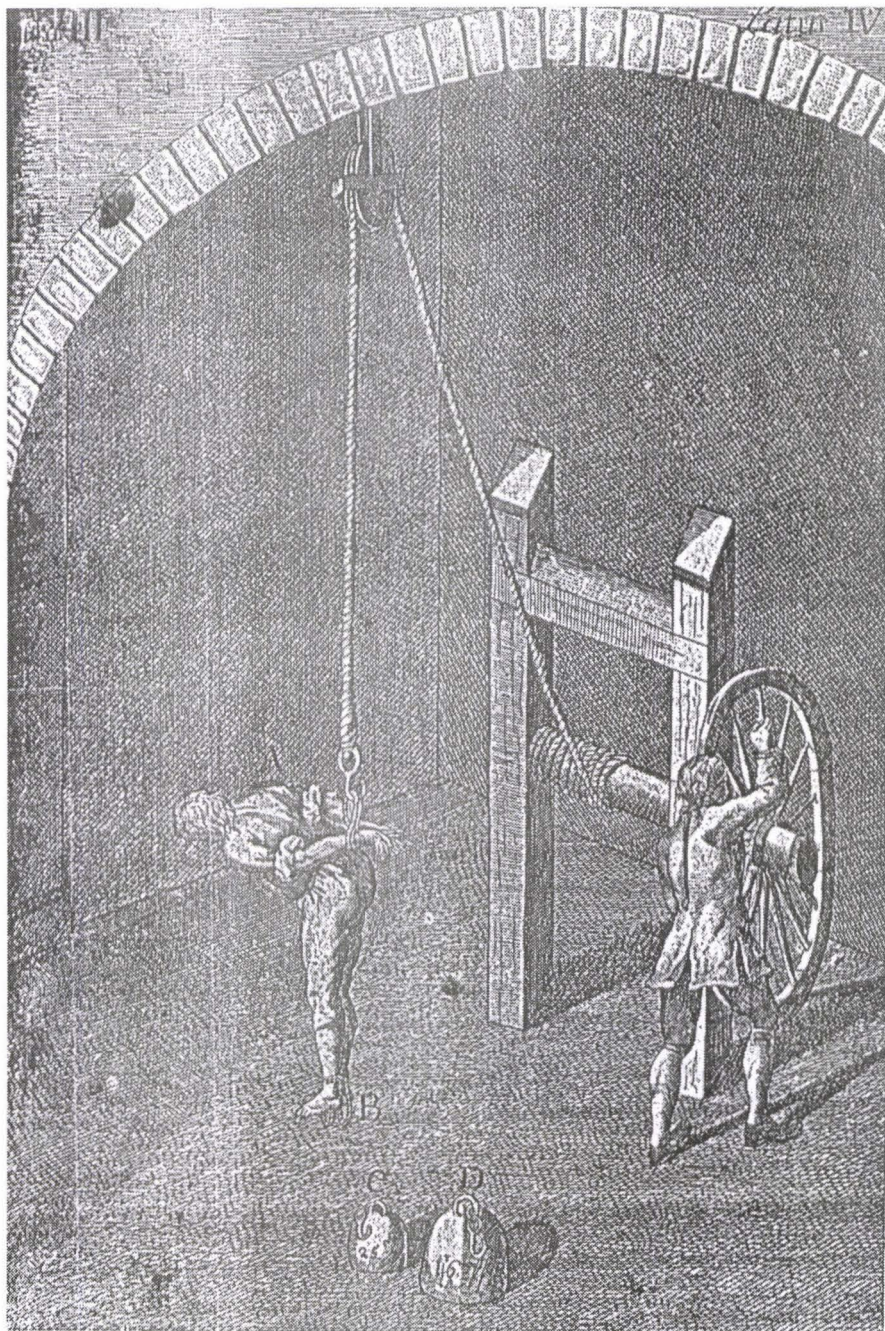

Fig. 15. Aplicarea gradului III de tortură
(Din C.C. Theresiana, anexe, p. XLV)

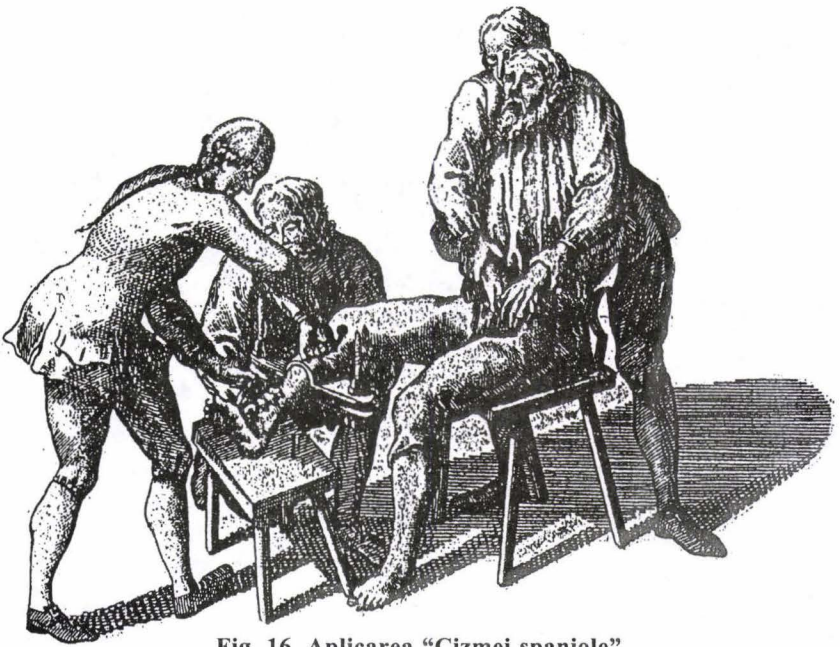

Fig. 16. Aplicarea "Cizmei spaniole"
(Din *C.C. Theresiana*, anexe, p. XLVIII, fig. IV, latus III)

Fig. 17. Tortura de gradul II în Boemia.
(Din *C.C. Theresiana*, anexe, p. XX, fig. II, latus II)

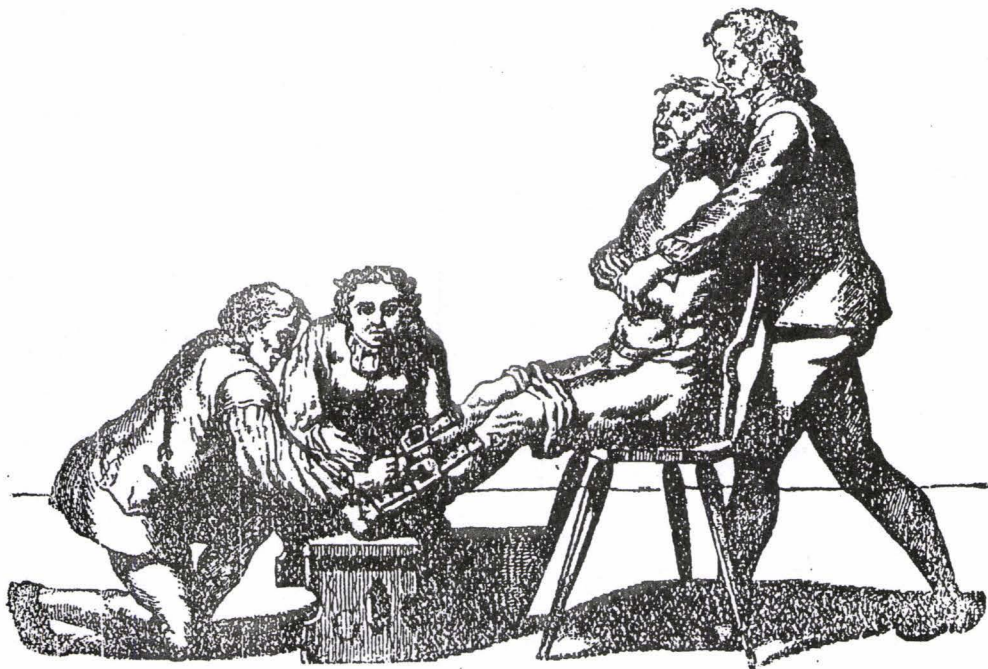

Fig. 18. Aplicarea “Cizmelor spaniole” în Boemia.
(Din *C.C. Theresiana*, anexe, p. XXX, fig. V, latus IV)

